Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka

Alena Vávrová

Prezentace minulého času ve výuce češtiny jako cizího jazyka

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce:

Mgr. Pavlína Vališová

2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval/a samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

…….

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucí mé práce, Mgr. Pavlíně Vališové, za trpělivost, rady a cenné připomínky a svým blízkým přátelům a rodině za obrovskou podporu. Zároveň bych ráda poděkovala lektorkám z jazykových škol Czech Language Training a Hope za poskytnutí písemných textů svých studentů.

Obsah

1 Úvod **6**

2 Teoretická část

2.1 Lingvodidaktické koncepce 7

2.2 Komunikační metoda 7

2.2.1 Komunikační metoda a její prvky 8

2.2.1.1 Hlavní znaky komunikační metody 8

2.2.2 Mezery v komunikační metodě 9

2.2.3 Shrnutí 10

2.3 Vybrané problémy ve výuce češtiny jako cizího jazyka 11

2.3.1 Materiálová základna pro výuku a studium 11

2.3.2 Prezentace gramatiky v učebnicích 11

2.3.3 Řazení slovesných časů 11

2.3.4 Opomíjení komunikativního přístupu 12

2.3.5 Spisovná versus nespisovná čeština 13

2.3.6 Mimojazykové faktory působící na výuku češtiny 15

2.3.7 Perspektiva v postavení češtiny do budoucnosti 15

2.4 Texty v učebnicích a jejich vliv na výuku 15

2.4.1 Umístění textu v učebnicích 16

2.4.2 Typy textů 16

2.5 Mluvnice 18

2.5.1 Akademická mluvnice 18

2.5.2 Česká mluvnice Havránek – Jedlička 18

2.5.3 Příruční mluvnice 20

2.5.4 Základní mluvnice češtiny pro zahraniční studenty 20

2.5.5 Gramatika češtiny jako cizího jazyka 21

2.5.6 Čeština jazyk cizí 22

3 Praktická část

3.1 Popis gramatiky minulého času v učebnicích 24

3.1.1 Minulý čas, jeho umístění a posloupnost slovesných časů 24

3.1.2 Parcelace gramatiky konjugace 25

3.1.3 Slovosled 26

3.1.4 Morfém –s a reflexivní slovesa 27

3.1.5 Nepravidelná slovesa 28
3.1.6 Nejfrekventovanější slovesa, texty a typy cvičení 29
3.2 Analýza písemné produkce u cizinců 31
3.2.1 Learner Corpora – žákovské korpusy 31
3.2.2 Chybová analýza teorie 32
3.2.3 Chybová analýza na příkladech 34
3.2.4 Nejčastější chyby při tvoření minulého času 34
3.2.4.1 Slovosled 34
3.2.4.2 Pomocné sloveso být 36
3.2.4.3 Nadbytečné používání zájmenných osob 37
3.2.4.4 Problémy týkající se reflexních sloves a morfému –s 37
3.2.4.5 Chyby v l-ovém příčestí 38
3.2.4.6 Nepravidelná slovesa 39
3.2.4.7 Zápor 40
3.2.4.8 Věty s hlavním slovesem být 40
4 Závěr **41**

Použitá literatura **43**
Odborná literatura 43
Učebnice češtiny jako cizího jazyka 45

Příloha **46**

1 Úvod

V této bakalářské práci si klademe za cíl analyzovat výklad minulého času v učebnicích češtiny pro cizince. Hlavním záměrem je zmapovat učebnice češtiny pro cizince, s konkrétním zaměřením na teoretický a praktický postup při výkladu gramatiky minulého času. Materiálovou základnu tvoří učebnice češtiny pro cizince podle „Společného evropského referenčního rámce pro jazyky“ v referenční úrovni A1-A2.

V současnosti je věnováno málo pozornosti analýze těchto učebních materiálů, protože vzniká množství nových učebnic. Tento stav je zapříčiněn stoupajícím zájmem o studium češtiny jako cizího jazyka. Z výše zmíněných důvodu bychom se chtěli zabývat tím, jak se učebnice a potažmo i mluvnice vypořádávají s výkladem a gramatikou minulého času. Neopomeneme ani zkoumání absence některých mluvnických jevů vyskytujících se v minulém čase, popřípadě jejich nedostatečný výklad. Zároveň také budeme věnovat pozornost aplikaci a dodržování tzv. komunikační metody.

První část práce je zaměřena na teoretická východiska. Nejprve popíšeme v současnosti nejrozšířenější a nejpoužívanější vyučovací metodu a dále se budeme soustředit na prezentaci gramatiky minulého času v mluvnicích. Nedílnou součástí první části této práce je nástin hlavních problémů při výuce češtiny jako cizího jazyka. Cílem je tyto problémy následně použít k rozboru učebnic a zjistit, jak se s problémy daná učebnice vypořádává.
V druhé části této práce se seznámíme s několika učebnicemi pro začátečníky. Výběr jednotlivých knih byl diskutován s vedoucí této bakalářské práce a zároveň jsme také získali potřebné informace z internetové stránky Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka.[1]

V poslední části bude představena chybová analýza interlanguage a její využití pro výuku jazyků. Následně bude analyzován textový materiál získaný od studentů češtiny, povětšinou začátečníků, v některých případech mírně pokročilých. Zde je hlavním záměrem zjistit, jaké jsou nejčastější chyby studentů v používání préterita v písemné produkci.

Touto bakalářskou prací bychom chtěli přispět k lepšímu a hlubšímu poznání výkladu préterita, parcelaci jeho aspektů a použití lexika v učebnicích češtiny pro začátečníky. Prostřednictvím analýzy studijních materiálů bychom také chtěli popsat současné tendence ve výuce. Na základě získaných textů studentů češtiny bychom chtěli poukázat na nejčastější úskalí písemné produkce u cizinců, a to konkrétně při využívání préterita.

[1] Dostupné z WWW: < http://www.auccj.cz/>.

2 Teoretická část

2.1 Lingvodidaktické koncepce

V této teoretické části se okrajově zmíníme o několika typech lingvodidaktických koncepcí, zabývat se budeme zejména metodou komunikační, a to z toho důvodu, že je nejrozšířenější a kvalitativně na nejvyšší úrovni.

V současné době existuje několik metod, jak vyučovat cizí jazyky. Velký rozvoj ve vyučovacích metodách nastal v průběhu dvacátého století. Patří mezi ně metoda situační, audioorální, přirozená, komunitární, sugestopedická, dále metoda výuky reakcí pohybem a metoda zaměřená na porozumění. Tyto metody nejsou velmi rozšířené. Důvodem k tomu není nedostatečně propracovaná formy výuky, ale systém, který se soustředí pouze na jednu řečovou dovednost a otázkou zůstává, proč nevedou tyto metody ke kvalitní výuce cizích jazyků, ať už se to týká češtiny nebo ostatních cizích jazyků.

Můžeme konstatovat, že důvodem nefunkčnosti těchto metod je jejich nevyvážená strategie výuky. Jestliže se jedna metoda soustředí pouze na poslech, nebo na gramatické aspekty jazyka, je zřejmé, že ostatní sféry jazyka budou opomenuty, a tak nebude dosaženo cíle, tedy ovládání jazyka ve všech oblastech. Například u audioorální metody je nedostatečné procvičování získaných poznatků do komunikační sféry jazyka, u přirozené metody se studenti zase vůbec nezabývají poslechem a četbou.

Proto se hledá způsob, který by zahrnul ve výuce všechny aspekty a vyřešil již zmíněné problémy. V sedmdesátých letech dvacátého století dochází k tzv. komunikačně-pragmatickému obratu, díky kterému se v oblasti výuky jazyka formuje komunikační metoda (Hrdlička, 2005, s. 1). Komunikačně-pragmatický obrat můžeme definovat jako přesun centra pozornosti od langue k parole, tedy od struktury jazyka k používání jazyka, jeho fungování a užívání v komunikaci, od formy k obsahu (Hrdlička, 2005, s. 1).

2.2 Komunikační metoda

S rozvojem aplikované lingvistiky ve 20. století se začala výuka jazyků soustředit na komunikační sféru jazyka. Slovo komunikační je odvozené ze skutečnosti, že výuka jazyka by měla probíhat ve sféře porozumění jazyku a následnému vyjadřování. Tento krok znamenal upuštění od tradiční výuky, pojetí gramatiky a slovní zásoby, tedy pouhého souhrnu pravidel a memorování slovní zásoby. Student by se měl naučit v jazyce komunikovat, ne se učit o jazyce.

Za poslední tři až čtyři desetiletí je nejvíce propagována nová lingvodidaktická koncepce, která se nazývá ***komunikační metoda*** (Hrdlička, 2005, s. 1). Někdy je tato metoda nesprávně označovaná za metodu komunikativní. To je nesprávné označení zakládající se na použití hodnotícího přívlastku *komunikativní*, adjektivum komunikační ale vychází s podstatného jména komunikace. V zahraničí zmíněná metoda bývá nazývána jako komunikační přístupy, protože může zahrnovat různé metody.

2.2.1 Komunikační metoda a její prvky

Přesuňme se nyní k charakteristikám, vlastnostem a atributům, které komunikační metoda používá a uplatňuje ve výuce češtiny jako mateřského jazyka, tak i jako jazyka cizího. Jedním z vlastností této metody, kterou specifikoval Dell Hymes, je zasazení jazyka do společenského užívání (Hrdlička, 2005, s. 1). Obrat je zřejmý, není důležité tvořit gramaticky správné věty, ale umět komunikovat na určité téma, a to i s gramatickými chybami. Tento způsob lze vidět v učebnicích Lídy Holé, např. *New Step by Step*, kde je gramatika důležitá, ale není na prvním místě. Cílem je schopnost mluvit a domluvit se v konkrétní komunikační situaci.

V reakci na množství metod, které vznikly ve 20. století a byly jednostranně orientované, se začalo využívat komunikačních přístupů (Communicative Approaches) namísto komunikační metody samotné, protože komunikační přístupy zahrnují různé metody výuky.

Také v rámci kompetence uživatele cizího jazyka Choděra definuje jednu z kompetencí jako *komunikativní kompetenci*. Komunikativní kompetence je „*sekundární dovedností vyšší úrovně, kde se navzájem dotýkají prostředky verbální prostředky verbální a nonverbální komunikace, faktory interkulturní, diferenciace, sociokulturní, extralingvistické a paralingvistické faktory typické pro dané jazykové společenství*“ (Choděra, 1999, s. 34). Setkáme se zde i s termínem *jazykový cíl*, který se týká námi výše zmíněných řečových dovedností tj. psaní, čtení, poslech, mluvení. Tento cíl vede ke komunikativní způsobilosti.

2.2.1.1 Hlavní znaky komunikační metody

Hrdlička definuje tři základní rysy komunikační metody. Jsou to komplexnost, adresnost a užitečnost (Hrdlička, 2002, s. 48). Nyní bych se ráda jednotlivě zmínila o každém rysu a jeho vlastnostech.

Komplexnost

Komplexnost je souhrnné označení pro typ výuky, která zahrnuje rozvoj všech řečových dovedností. Tedy souborné (a přitom diferencované) a v ideálním případě rovnocenné utváření a rozvíjení všech čtyř základních řečových dovedností, tj. čtení, psaní, poslechu a mluvení (Hrdlička, 2005, s. 1). Za neméně důležitou funkci tohoto atributu se považuje důraz na stránku kulturně-společenskou.

Adresnost

Důraz se klade na rozsah učiva, témata používaná v učebnicích, strukturu a návaznost gramatických jevů. Do popředí vyvstávají především potřeby mluvčího, témata v učebnicích se pravděpodobně nebudou zabývat ekonomickými problémy České republiky, ale hlavní náplní lekcí by mělo být např. jak se domluvit v obchodě, u doktora, na nádraží atd.

Mimo jiné adresnost znamená i orientaci učebnic na konkrétní cílovou skupinu a s tím souvisí i náplň výuky. Cílovou skupinou mohou být manažeři, studenti, azylanti bez znalosti latinky, lékaři, právníci, děti cizinců. Pro ukázku učebnic, které se orientují na konkrétní skupinu, si vyjmenujme např.: Eva Ropková: *Čeština nejen pro právníky*; Svatava Škodová: *Český jazyk pro malé cizince 1* apod.

Užitečnost

Je to rys, který v podstatě sdružuje cíle všech ostatních rysů. Nejdůležitější je využitelnost nově nabytých poznatků a jejich praktické použití. Uceleností výuky, dodržováním formy a procvičováním všech aspektů výuky se docílí celkové užitečnosti studia češtiny jako cizího jazyka.

2.2.2 Mezery v komunikační metodě

Opomíjení gramatiky a psané komunikace jsou hlavní problémy této metody. Je to z toho důvodu, že český jazyk je, zejména pro Neslovany, komplikovaný, a tak se forma výuky obrací spíše na mluvený jazyk. Psaná podoba je však jednou z forem komunikačních vlastností mluvčího, a proto by se neměla opomíjet. Mluvčí se tak nachází na dvou pólech disharmonie, tedy dobrý mluvený projev, na druhé straně však nízké zkušenosti a slabá úroveň psaného projevu.

Pokud bychom se nad otázkou této disproporce zamysleli v širším slova smyslu, můžeme vysvětlit i důvod dvojího pojmenování této metody. Slovo komunikativnost a jeho chápání se promítá i do pochopení hlavního rysu této metody, tedy kde se klade pouze důraz

na komunikativnost mluvčího. Ještě jednou bychom rádi zmínili, že komunikační metoda má svůj název z důvodu zaměření na praktickou využitelnost náplně výuky, tj. orientace na obsah spíše než na formu.

2.2.3 Shrnutí

Komunikační metoda není pouze, jak se v dnešním kontextu chápe, jednostrannou vyučovací metodou zaměřující se na mluvenou komunikaci, kde v pozadí stojí procvičování psané formy jazyka, poslechu a čtení. Metoda se snaží dávat důraz na všechny čtyři řečové dovednosti, tj. poslech, čtení, psaní, mluvení. Na druhou stranu, jak jsme se již zmínili, při výuce češtiny se opomíjí důsledný výklad gramatiky a psaní, přestože komunikační metoda zahrnuje i toto spektrum řečových schopností.

2.3 Vybrané problémy ve výuce češtiny jako cizího jazyka

Považuji za důležité zmínit základní problémy ve výuce češtiny jako cizího jazyka. Jelikož se v práci zabývám gramatickým jevem, tj. minulým časem, ráda bych se držela ústředního tématu a směřovala problémy především k tomuto bodu.

2.3.1 Materiálová základna pro výuku a studium

Obecně se dá říci, že učební pomůcky, které má student k dispozici, jsou nejednotné a nemají žádnou kodifikaci. Co má dnešní student k dispozici k výuce? Jsou to učební materiály ve formě učebnic, mohou to také být kurzy češtiny poskytované různými agenturami. Otázkou zůstává, jak se v různých kurzech dbá na kvalitu výuky podle předem daného rámce, jaký je výběr z učebnic a zdali poskytují kvalitní zdroj pro studium. V současné době se setkáváme s nedostatečnou nabídkou učebnic pro děti a příruček pro pokročilé zahraniční bohemisty, nedostatkem specializovaných kurzů a jako nejpodstatnější se jeví neexistence jednotného a respektovaného systému hodnocení jazykové úrovně (Hrdlička, 2002, s. 50).

2.3.2 Prezentace gramatiky v učebnicích

Nejednotnost a chybějící rámec ve výuce češtiny jako cizího jazyka je hlavním problémem při tvorbě učebnic. Z hlediska uspořádání gramatiky se můžeme zabývat několika postupy, např. objemem jevů, výběrem jevů, posloupností při výkladu gramatiky atd. Za důležité se také považuje sledování návaznosti látky z hlediska významu funkce, způsobu výkladu gramatických jevů a potažmo následného procvičení probírané látky. Všechny tyto body by měly kopírovat funkci komunikační metody: *„Základním kritériem při hodnocení mluvnické složky by měl být podle našeho názoru její podíl na utváření komunikační kompetence mluvčího.“*, (Hrdlička, 2002, s. 74).

2.3.3 Řazení slovesných časů

Každá učebnice má různé uspořádání slovesných časů. Analýze posloupnosti těchto jevů se nevěnuje dostatečná pozornost. Není vědecky podloženo, jak bychom měli při určování posloupnosti postupovat. Hrdlička se ve své studii *Kategorie slovesného času v učebnicích češtiny pro cizince* zabývá otázkou řazení slovesných časů v učebnicích. Jeho teoretická východiska se neshodují s postupem v učebnicích. Hrdlička se domnívá, že správný postup je výuka indikativu prézenta, následně složeného futura + jednoduchého futura

od sloves dokonavých, poté výklad préterita, ale toto tvrzení není vědecky prozkoumáno. Problematice řazení slovesných časů se budeme blíže věnovat v analýze učebnic.

Nad stejnou otázkou se zamyslela i Petra Honzáková. Zkoumá, zdali je výklad jednoho aspektu předkládán studentům postupně, nebo je vyložen komplexně najednou (Honzáková, 2008, s. 14). Ve své studii poukázala na tři nejčastější tendence v řazení slovesných časů (viz obrázek číslo 1).

a/	prézens impf. → (dělám)	fut. impf. → (budu dělat)	minulý čas → (dělal jsem)	**výklad aspektu na min. čase** → (dělal jsem/udělal jsem)	fut. pf. (udělám)
b/	prézens impf. → (dělám)	minulý čas → (dělal jsem)	**výklad aspektu na futuru** (budu dělat/udělám)		
c/	prézens impf. → (dělám)	futurum pf. → (udělám)	fut. impf. a **výklad aspektu** → (budu dělat)	minulý čas (dělal jsem/udělal jsem).	

Obr. č. 1: Nejčastější tendence v řazení slovesných časů. [2]

Proč se tedy v některých učebnicích nejdříve setkáváme s časem minulým a za ním teprve následuje čas budoucí? Hrdlička tuto problematiku vysvětluje vývojem jazyků a mentalitou člověka vůbec. Nejdříve se v jazykovém stádiu vytvořila přítomnost a poté až minulost. Vcítíme-li se do role studenta, je snazší vyjádřit minulost, např. *co jsem dělal včera*, než mluvit o budoucnosti, protože ta je nejistá. Hrdlička svoji studii uzavírá zmínkou, že také psychologie může působit na řazení slovesných časů a jiných gramatických kategorií v učebních materiálech pro cizince.

2.3.4 Opomíjení komunikativního přístupu

Ne vždy se ve výuce češtiny jako cizího jazyka důsledně neuplatňuje komunikativní přístup. Stává se, že jsou opomíjeny gramatické výklady a jazyk je podáván ve formě frází, výpovědí, modelových situací bez bližšího zakotvení a vysvětlení mluvnice. Prezentace gramatiky je při tomto postupu neúplná, náhodná a chaotická. Podstatou komunikativního přístupu je mimo jiné i gramatická složka, která by se neměla takovýmto způsobem

[2] Obrázek použit ze studie Honzáková, Petra: Parcelace výkladu aspektu v učebnicích češtiny pro cizince. In *Vybrané problémy výuky češtiny jako cizího jazyka: sborník příspěvků.*

redukovat. Aplikování gramatiky za účelem splnění komunikativního přístupu a dodržení komunikační metody s cílem dosáhnutí ovládání jazyka je nezbytné.

2.3.5 Spisovná versus obecná čeština

U řady odborníků přetrvává názor, že v první řadě se má cizinec učit spisovnou češtinu. Sféra využití spisovného útvaru češtiny je rozsáhlá: studijní materiály, odborné texty, komunikace s úřady atd. Poněkud složitější situace nastává u výuky nespisovných útvarů češtiny. Předpokladem pro úspěšnou komunikaci je pochopení druhého mluvčího, to může být jak cizinec, tak rodilý mluvčí. Nastávají situace, v nichž cizinec nerozumí hovorové češtině, a to mu brání běžné každodenní komunikaci. V rámci spisovné češtiny používá běžný mluvčí hovorový styl. Hovorový styl a obecná čeština či nářečí se prolínají, a tím vzniká kód, kterému nerodilý mluvčí češtiny nerozumí.

Někteří lingvisté považují obecnou češtinu za druhý standart a považují za nutnost ji také aktivně učit cizince (Holá, 2008). Obecná čeština je podle encyklopedického slovníku *„Spontánní mluvený jazyk soukromé a poloveřejné komunikace, regionálně i sociálně málo příznakový, který se z pozice jedné z nestandartních forem češtiny dostává do postavení substandartu, nižšího standartu“* (Karlík, 2002, s. 81). Formy spisovné a obecné češtiny se velmi prolínají, a z tohoto důvodu vznikají v kodifikaci dublety. Obecná čeština se používá ve většině mluvených sférách a postupně se vytrácí rozdíl mezi spisovnou formou češtiny a obecnou češtinou. V tomto slova smyslu se mluví o tzv. *„koiné, všeobecně akceptované nespisovné podobě národního jazyka, a nově dokonce jako o druhém standartu“* (Karlík, 2002, s. 81).

Hrdlička se k problematice obecné češtiny staví následovně: *„Je třeba respektovat fakt, že je OČ v rámci národního jazyka útvarem velmi významným a že tato varieta musí hrát při popisu a prezentaci české jazykové situace odpovídající roli.“* (Hrdlička, 2010, s. 75). Z jeho studie vyvstává několik názorů na obecnou češtinu a její prezentaci cizincům. V prvé řadě by se neměla opomíjet ani spisovná, ani obecná čeština. V důsledku správné komunikační dovednosti bychom měli studenty učit oba dva útvary češtiny průběžně, v malých dávkách. Také si je potřeba uvědomit, zdali se jedná o začátečníky nebo pokročilé. V obou případech se k otázce obecné češtiny a četnosti výkladu přistupuje jinak. Začlenění obecné češtiny do výuky češtiny jako cizího jazyka je dalším problematickým bodem, který mnoho bohemistů řeší odlišně. Hrdlička zastává názor, že obecná čeština se má do knih zařazovat, ale v určité přesné formě prezentace (Hrdlička, 2010, s. 83).

„Dá se říct, že vztah samotných rodilých mluvčích k této jazykové situaci je rozporný: ze školy máme v sobě zakotvenou představu o případnosti a vhodnosti správného, tj. spisovného vyjadřování, ovšem jazykem používaným v naší každodenní běžné komunikaci je čeština obecná (především v Čechách, ale do určité míry i na Moravě).“ (Holá, 2008, s. 1). V důsledku toho vzniká v Čechách disharmonie a používání dvou jazykových kódů. Na Moravě a ve Slezsku se obecná čeština považuje za netypický projev komunikačního aktu a stále je dominantní dialekt a spisovná čeština. Domníváme se, že tento fakt může způsobit nejistotu u cizinců a mnohá nedorozumění v komunikaci. Nemožnost porozumění ale také vzniká z důvodu, že cizinec dostatečně neovládá spisovnou češtinu, a tudíž je velmi složité pochopit jazykový kód. Tento průběh je u studia všech cizích jazyků.

Jak se tedy vyvarovat této disharmonii a zpřístupnit porozumění hovorové češtině studentům? Lektoři češtiny a autoři učebnic mají tendencí zařazovat obecnou češtinu (a jiné nespisovné útvary) do učebnic. Tento postoj k dané věci můžeme považovat za kvalitní, pokud se bude dbát na ucelený výklad, diferenciaci a dostatečné vysvětlení v této oblasti (tzn. informaci o situaci na Moravě). Lída Holá definuje několik nejdůležitějších oblastí, kterým je potřeba věnovat pozornost. Nejdříve se jedná o předpoklad chápání obecné češtiny jako nedílné součásti vyjadřování. Ve výuce by však měla být obecná čeština zřetelně odlišena od spisovné (Hrdlička, 2010, s 82). Druhým bodem je základní seznámení nejen s morfologií, ale i lexikem obecné češtiny. O obecné češtině a její hlubší lexikální, morfologické a syntaktické stránce by měli být studenti seznámeni až po zvládnutí úrovně A1 a A2. Jakmile student dosáhne pokročilejší úrovně, většinou se uvádí úroveň B1, obecná čeština se vyučuje systematicky (Holá, 2008, s. 1).

Nevhodné začlenění obecné češtiny vede ke ztížení identifikace jazyka a používání dvojitého vyjadřování, což se neshoduje s naším cílem správné komunikace. Uvědoměním si a nastavením správných kritérií spisovné versus nespisovné češtiny docílíme toho, že obecná čeština už nebude nevyřešitelnou otázkou ve všech sférách výuky. Přesnější definování obecné češtiny do škály výuky považujeme za krok správným směrem. Bohemisté stále nemají jasno, jakou cestou se vydat, zdali použít obecnou češtinu hned u začátečníků, nebo až u pokročilejších. Na toto téma vyšlo několik studií, které přinášejí různé pohledy na postavení obecné češtiny ve výuce.[3]

[3] Nejznámější studie zabývající se problematikou obecné češtiny: Hrdlička: Obecná čeština a výuka čeština jako cizího jazyka; Obecná čeština – ano, či ne? Holá: Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka.

2.3.6 Mimojazykové faktory působící na výuku češtiny

Vzhledem ke globalizaci v současném světě, spolupráci univerzit nebo nárůstu zahraničních studentů v České republice se zvýšil zájem o výuku češtiny doma i v zahraničí. Díky tomu se výuka češtiny jako cizího jazyka stala výbornou příležitostí výdělečné činnosti. Na poskytování služeb výuky češtiny není nic špatného, pokud v centru pozornosti nestojí jen výdělek, neopomíjí se kvalitní poskytování služeb a k výuce nepřistupují nezkušení lektoři. Bohužel i touto cestou se lekce češtiny ubírají: nevhodnou a rychlou výukou nezkušenými učiteli, vedoucí k nulovým výsledkům, ne finančním, ale jazykovým.

2.3.7 Perspektiva v postavení češtiny do budoucnosti

Čeština je „malý jazyk“ a dovolíme si říci, že i přes současný nárůst zájmu o výuku se na češtinu bude nadále nahlížet jako na velmi složitý a rozhodně ne světový jazyk, a to hlavně pro Neslovany. I přes výše zmíněná fakta se čeština vyučuje v několika zemích světa pod záštitou Ministerstva školství, populární je výuka češtiny třeba v Německu, Belgii apod.[4] Při mých předchozích zkušenostech s výukou češtiny jsem se u studentů setkala i s názorem, že čeština není důležitá, že postačí umět jen základy a ostatní komunikace může probíhat v jiném jazyce, nejvíce se všichni přikláněli k angličtině. Za nejtěžší tito studenti považují deklinaci podstatných jmen, zatímco tvorba základních slovesných časů jim, dle jejich názorů, problémy nedělá. Pro Slovany je výuka jednodušší díky pasivnímu porozumění a podobnému gramatickému systému, snadněji se přizpůsobí deklinaci a mají menší problém i s výslovností. Také u Slovanů bývá často motivace učit se češtinu, ať už je to kvůli historickému vývoji, nebo příbuznosti slovanských jazyků. Z těchto důvodů předpokládáme, že počet zájemců o studium češtiny se bude zvyšovat, a tudíž by se mělo více dbát na kvalitu výuky a ucelení jednotného referenčního a učebního rámce.

2.4 Texty v učebnicích a jejich vliv na výuku

Texty v učebnicích splňují jistou roli ve výuce a následném procvičení některého gramatického jevu. Text má několik funkcí, slouží jako prostředek k upevňování a ilustraci probírané látky, opakování slovní zásoby, čtení. V učebnicích češtiny je často redukován pouze na prezentaci gramatického jevu.

[4] Více informací na WWW: <http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=17&.>

2.4.1 Umístění textu v učebnicích

Učebnice má tři základní komponenty: gramatiku – slovní zásobu – texty (Hrdlička, 2002, s. 127). Můžeme konstatovat, že na základě této osy, je text v pozici cíle jazykového vyučování. Probírané jevy a slovní zásoba jsou následně použity do textu a vytváří se tak ucelená jednotka reflektující naučenou látku.

Z výše zmíněných důvodů je text významným prostředkem k prezentaci mluvnických jevů. Absence textu se považuje za nesprávný postup, vždy bychom se měli držet naší základní osy: gramatika – slovní zásoba – texty. Ani krátké dialogy nebo transkripce poslechů nejsou dostačující. Nejlepším řešením jsou texty s obrázky, komiksy, příběhy na pokračování aj. Texty by vždy měli být aktuální a mohou odkazovat na české reálie, historii, současné české známe osobnosti atd.

Učebnice nabízejí tato řešení. První řešení splňuje již výše zmíněnou osu a obsahuje dané komponenty. Z funkčního hlediska mají tyto učebnice propracované učební texty a splňují několik funkcí: procvičování slovosledu a slovní zásoby, nastudování různých frází a možných odpovědí, osvojení písemné formy mluveného jazyka (např. *Můj den, V Praze, Co jsem dělal včera, Kolik platím* apod., viz H. Remediosová, E. Čechová, 2005). Dalším způsobem, jak knihy nakládají s texty, je rozfázování na část čistě gramatickou a textovou. Plusem tohoto řešení je přehlednost, jinak má taková učebnice stejnou funkci jako předchozí řešení. Můžeme se setkat i s takovým řešením, že učebnice obsahuje minimální počet textů a plně se věnuje pouze gramatice, student v tomto případě nemá zpětnou vazbu a neprocvičí si jednu ze základních řečových schopností.

2.4.2 Typy textů

O důležitosti zařazení textů jsme se již krátce zmínili, teď se budeme věnovat správnosti textů, jejich vlastnostem, žánrovému zařazení, aktuálnosti. Studium by mělo ve všech ohledech studenta bavit, proto by texty měly být zábavným a ponaučným zdrojem studia.

Témata a náročnost textů by měly kooperovat s jazykovou úrovní čtenáře. Pro pokročilejší úroveň se hodí delší text a naopak. Téma by mělo být vybráno s ohledem na čtenářův věk, okruh zájmů, pracovní nasazení. Současně je také důležitá rozmanitost a styl textu. Pokud je čtenářovi předložen strohý výčet faktů nebo nezajímavé téma, nesplní se náš záměr.

Pro úplnost si ještě uvedeme stylové a žánrové zařazení textů. K zaujetí žáka, čtenáře nebo studenta budeme vybírat text spíše vyprávěcí než popisný. Vhodné jsou příběhy na

pokračování, básničky, humorné historky, vyprávění ze života, dopisy, inzeráty, recenze, úryvky z novin, časopisů apod. Pro důsledné procvičení gramatiky nebo prezentaci jednoho gramatického jevu se vytváří tzv. uměle vytvořené texty. Autentické materiály jsou dalším možným řešením. V tomto případě můžeme vybírat z velkého množství materiálů: od různých letáků, krátkých článků v novinách, na internetu, až po úryvky z knížek. Protože není tento typ textů primárně zaměřen na studenty, je zde explicitní kontakt s běžně používaným jazykem. Adaptované texty jsou zkrácené a zjednodušené texty cílené pro studenty k lepšímu porozumění čtení.

Čtení beletrie je vhodným procvičování jedné ze čtyř řečových dovedností. Důvodů k zahrnutí beletrie do výuky může být podle Petry Pazderové několik: procvičování výslovnosti, rozšiřování slovní zásoby, reálie, jazyk, literatura (Pazderová, 2005, s. 145). Se zařazením čtení beletrie do výuky bychom měli začínat již na počátku, například jednoduchými básničkami nebo krátkými pohádkami. Následná práce s textem se může dotýkat několika komunikačních rovin, např. napsat stejný děj v minulosti, převyprávět příběh v jiné osobě, vymyslet pokračování atd.

2.5 Mluvnice

Nyní se budeme zabývat výkladem minulého času v mluvnicích a různých příručkách a mluvnicích zaměřených na cizince.

2.5.1 Akademická mluvnice

Slovesný čas se v akademické mluvnici definuje takto: „*Zařazení děje (predikátu) na časovou osu se uskutečňuje především pomocí kategorie slovesného času: jako gramatický prostředek s komunikační funkcí odráží ovšem kategorie slovesného času časové vztahy jen v rozčlenění do významových úseků značně obecných. Vedle tohoto gramatického prostředku se uplatňují i prostředky jiné, jako časová adverbia nebo vedlejší věty časové (s časovými spojovacími výrazy) atd.*“, (Havránek a kol., 1985, s. 163). Čeština má tři časové úseky, přítomnost, minulost a budoucnost. Préteritem se vyjadřuje děj, který se ve vztahu ke skutečnosti odehrával před tímto bodem v minulosti.

Minulý čas je tzv. *analytický tvar s významovou složkou v tvaru participia činného – chválil jsem* (Havránek a kol., 1985, s. 413). Minulý čas má pomocnou (formátovou) složku od slovesa být. Příčestí činné se tvoří sufixem *–l* a jmennými koncovkami, které rozlišují jmenný rod, životnost a číslo. Pokud je věta v třetí osobě singuláru nebo plurálu, jedná se stále o složený tvar s nulovým tvarem pomocného slovesa.

2.5.2 Česká mluvnice Havránek - Jedlička

V základní mluvnické příručce, je minulý čas vysvětlen následovně: má složený tvar (příčestí minulé + přítomné tvary slovesa být; mimo třetí osoby jednotného a množného čísla). Podíváme-li se ale na problematičtější jevy, jako je morfém *–s*, dostává se nám stručné odpovědi: v druhé osobě jednotného čísla se místo tvaru *jsi* používá jen *–s* a to se pojí s osobním, zvratným zájmenem a spojkou *že*. Výklad je podložen příklady: *vrátil ses; přál sis to; viděl jsem, žes přišel*. Dále se dočteme, že „toto *–s* se spojuje i s jinými spojkami nebo spojovacími výrazy anebo i se slovesem samým, např. *Kdes včera byl? Pracovals dobře? Rozumělas?“* (Havránek – Jedlička, 1981, s. 250). Vidíme, že výklad nerozděluje zvratné slovesa versus morfém *–s*. Myslíme si, že by bylo vhodnější rozdělit výklad na reflexivní slovesa a morfém *–s*. To přispěje k lepšímu pochopení zmíněné problematiky.

Bude užitečné definovat správnost těchto jevů. Tvary *bylas, udělals; tys to neudělal* apod. jsou považovány za hovorové, tedy spisovné. Tvar slovesa být v druhé osobě jednotného čísla se nahrazuje následovně: jsi + se/si na ses/sis: *ty ses nemyl; ty sis to nepřečetl.* Obě formy, jak *přečetl jsi si*, tak *přečetl sis* jsou správné. Tato pravidla se zmiňují

pouze o formě sis/ses. Zároveň není nikde potvrzeno, že *přečetl jsi si; převlékla jsi se* je nesprávné. Tvary nespisovné jsou: *tys se koukal; tys si spočítal.*

Ve složených tvarech slovesných, tedy v minulém čase, je tvar pomocného slovesa být příklonkou (enklitika neboli příklonky nemají v proudu řeči přízvuk). Podle encyklopedického slovníku je přízvuk (takt přízvukový, klitikon) označen jako *„zvuková jednotka s těsnou vazbou ke slovu nebo skupina slabik s jedním slovním přízvukem."* (Karlík, 2002, s. 477). Klitiky v češtině rozumíme především jednoslabičné výrazy, např: se, tam apod. Příklonky (enklitika), nepřízvučná klitika se váží k předcházejícímu slovu, jsou to: *mě, tě, se, mi, ti, si, mu, ho, jsem, jsi, jsme, jste, bych, bys, by, bychom, byste, částice –li*, např. *měl bys tam jít.* Ve větě může za přízvučným slovem stát i více příklonek. Předklonky (proklitika) jsou slova, která se váží k následujícímu přízvučnému slovu, např. *na, nad, pod, u, za, před, ve, při, přes aj*., např. *Udělala chybu, a ani se ji nepokusila napravit.*

Pořádek slov ve větě vyjadřující minulost se určuje na základě slovosledu nepřízvučných slov. Tvar slovesa být se klade před všechny příklonky: *Nemohl jsem mu to odříci.; Dal jsem ti ji už včera.;* nebo za první přízvučný člen: *Včera jsem tam byla.*

Dokovaná (perfektivní) a nedokonavá (imperfektivní) slovesa hrají důležitou roli v slovesném systému minulého času. *„Dokonavé sloveso vyjadřuje děj jako nějak ohraničený, nedokonavé jako prostě probíhající bez ohraničení."* (Havránek – Jedlička, 1981, s. 224). Dokonavá slovesa mohou vyjadřovat několik významů: začátek např. *rozepsal se*, nebo uzavřený děj např. *usmažila*, vymezený děj např. *pokoukal*. Opakovaný děj v minulosti se vyjadřuje dokonavými slovesy, např. *Vždy když kupovala maso, napsala si to*. Jak dokonavá, tak i nedokonavá slovesa mohou v přítomném tvaru vyjadřovat minulost: *chopit se, zastavil se, chtěl si.* Hlavní rozdíl je tedy v opakování a uzavřenosti či neuzavřenosti děje. Zeptáme-li se: *Co dělala každý pátek?,* odpovídáme imperfektivním slovesem: *Nakupovala rohlíky*., pokud odpovíme perfektivním slovesem: *Nakoupila rohlíky.* Jiný příklad: *Když jsem ti minulý týden zavíral obchod x Když jsem minulý týden zavřel obchod*, v prvním příkladu děj probíhá, v druhém je to hotový fakt.

V závěru se zmíníme o nepravidelných slovesech. Přímo v kapitole o minulém čase nenalezneme seznam nepravidelných sloves. Musíme proto zjistit tyto informace z kapitoly o přehledu tříd a vzorů. Dovolíme si vybrat ty nejzákladnější: izolovaná čtyři nepravidelná slovesa *být, chtít, jíst, vědět*. Další vybíráme podle užitečnosti na úrovni A1: *jít, mít, číst, spát, jet, zavřít* aj.

2.5.3 Příruční mluvnice

V této mluvnici je minulý čas vyložen následovně: „osoba se vyjadřuje pomocí prézentního tvaru slovesa být, ale v tomto paradigmatu se u třetí osoby pomocné sloveso vypouští“ (Grepl, 1995,s. 316). U výkladu slovesné osoby se příručka zmiňuje o hovorové zkrácené podobě, kde se k l-ovému příčestí připojí –*s*: např. *viděls, slyšels*. Volný morfém –*s* se může pojit i se zájmenem, příslovcem a částicí.

Minulý čas také může vyjadřovat aktuální a neaktuální děj (Grepl, 1995, s. 317). Nedokonavá slovesa vyjadřují neaktuální děj a spolu s tím i násobenost, např. *dělával*.

Slovosled v minulém čase závisí na aktuálním větném členění, kromě druhé pozice pomocného slovesa být také záleží na kontextu, kde slova bez kontextu se dávají na konec věty.

2.5.4 Základní mluvnice češtiny pro zahraniční studenty

V *Základní mluvnici češtiny pro zahraniční studenty*, dále jen *ZMČ*, se préteritum vysvětluje jako čas, který označuje děj, který se stal v minulosti. Tvoří se z infinitivu, odrhnutím –t a přidáním –l získáme příčestí činné. Dalším krokem je vyčasovat sloveso být pro první a druhou osobu singuláru a plurálu. Autorka ve výkladu uvádí, že préteritum má tvar složený. V kapitole o minulém čase pak najdeme, že pomocné sloveso se v préteritu používá jen v první a druhé osobě singuláru a plurálu. Zdá se nám vhodnější řešit tuto problematiku hned na začátku a jasně vymezit, kdy je a není minulý čas ve složeném tvaru.

Co se nepravidelných sloves týče, autorka se zmiňuje jen o několika: *číst, říct, moct, zapomenout, připomenout*. Učebnice jsou v tomto směru daleko důslednější a zmiňují podstatně více nepravidelných sloves. Plusem je zmínka o krácení kmenového vokálu u sloves typu: *pít – pil, lít – lil, brát – bral*, to naopak učebnice často opomíjejí.

Slovosled není vysvětlen skrze druhou pozici, tak jak to většina učebnic prezentuje. V této mluvnici je slovosled vysvětlen poněkud komplikovaně: když je na začátku věty préteritum v první osobě singuláru a v druhé osobě singuláru a plurálu tak na prvním místě je významové sloveso: *Koupil jsem knihu.* Pokud na začátku není sloveso, pomocné sloveso je před významovým slovesem: *Knihu jsem koupil včera; Já jsem koupil tu knihu*.

K reflexivním slovesům je pouze dodáno, že se krátí jejich tvar v druhé osobě singuláru: *učil jsi se > učil ses*; *hrál jsi si > hrál sis*. O volném morfému –*s* není v této učebnici nic zmíněno.

2.5.5 Gramatika češtiny jako cizího jazyka (A grammar of Czech as a foreign language)

Další souhrnnou gramatikou, napsanou v anglickém jazyce a zaměřující se na češtinu jako na cizí jazyk, je kniha od Karla Tahala. Nejprve se autor zaměřuje na časování slovesa *být*, tabulka je přehledná, u každého vyčasovaného slovesa být je popis, např.: *ty jsi byla* (ženský rod + tykání) nebo *vy jste byl* (mužský rod + vykání). Samozřejmostí je zmínění o absenci pomocného slovesa být u třetí osoby jednotného a množného čísla. Tvoření a koncovky v minulém čase jsou vypsány a vysvětleny ve všech osobách. Pro názornou ukázku autor vyčasoval čtyři základní tvary slovesa (viz obr. č. 1): *dělat, vidět, mluvit, pracovat*.

INFINITIVE	PAST PARTICIPLE					
	singular			plural		
	m.	f.	n.	m.anim.	m.inanim. + f.	n.
dělat	dělal	dělala	dělalo	dělali	dělaly	dělala
vidět	viděl	viděla	vidělo	viděli	viděly	viděla
mluvit	mluvil	mluvila	mluvilo	mluvili	mluvily	mluvila
pracovat	pracoval	pracovala	pracovalo	pracovali	pracovaly	pracovala

Obr. č. 1: Tabulka s příčestím minulým.[5]

Velmi dobře jsou prezentována nepravidelná slovesa: jsou to infititivy končící na *–at, –ět, –et, –it, –ovat*. Nechybí názorná ukázka časování a doporučení pro studenty se tato slova naučit z paměti.

Slovosled v minulém čase je vysvětlen pomocí tzv. *druhé pozice*. Základní věta je: *já jsem byl/a*, pomocné sloveso je za zájmenem na druhé pozici. Pokud není zájmeno na začátku věty, tak pomocné sloveso následuje za plnovýznamovým slovesem, opět na druhé pozici: *byl/a jsem*. Pomocné sloveso má ve slovosledu minulého času pevně stanovenou pozici, vždy na druhém místě ve větě. Tento výklad doplňuje názornou ukázkou: *Včera večer jsem byl doma.; Včera v pět hodin odpoledne jsem byl doma.*

Pozornost je také věnována tázacím zájmenům *kdo,* kde se používá pouze vyčasované sloveso v maskulinu (*Kdo nerozuměl?)* a *co,* kde se používá pouze sloveso v neutru (*Co bylo*

[5] Obrázek použit z knihy Tahal, Karel: A grammar of Czech as a foreign language. Dostupné z WWW: <http://www.factumcz.cz/K.Tahal-Grammar.pdf>.

na stole?). Vysvětlení záporu je jednoznačné, používá se předpona *–ne*: *Nebydlíme v Praze; Nerozumějí.*

Slovesný vid a význam v minulém čase je velmi srozumitelně popsán v kapitole o slovesném vidu. Autor se zmiňuje, že rozdíl mezi *psal jsem x napsal jsem* je hlavně v sémantickém významu. Použitím imperfektního slovesa vyjadřujeme *„views the action or a state as progressing“* v překladu: *zobrazení nějaké akce nebo stavu v průběhu*, a perfektivního slovesa vyjadřujeme *„views the action or a state as „global“, „complex“, „without duration“* v překladu: *zobrazení nějaké akce nebo stavu souhrnně, komplexně a bez trvání,* (Tahal, 2010, s. 50). Pár příkladů na závěr: Psal jsem jeden článek. versus *Napsal jsem jeden článek.*, neukončený děj versus ukončený děj.[6]

2.5.6 Čeština jazyk cizí (mluvnice češtiny pro cizince).

Tato kniha je staršího data vydání (Poldauf – Šprunk, 1968, s. 4), i přesto jsou informace v ní obsažené stále aktuální. Výklad je celkem rozsáhlý, pokusím se tedy zaměřit jen ty nejdůležitější informace týkající se našeho tématu.

Minulý čas autoři označují jako l-tvar. Výklad se věcně shoduje s ostatními mluvnicemi. Pro studenty je zajímavou informací skutečnost, že v hovorové češtině se nepoužívá koncovka –l: *nesl - nes; odvezl - odvez; zvedl – zved*; apod. S touto informací se v učebnicích nesetkáme.

Další výhodou této mluvnice je zmínka o zdloužení samohlásek u sloves třetí třídy: 1) -a- > -á-: *hraje – hrál; zraje – zrál* aj., s výjimkou u sloves *krade – kradl; klade – kladl*; 2) -ve- > -á-: *ohřeje – ohřál, přeje – přál* aj., s výjimkou u sloves *chvěje – chvěl; spěje – spěl*. Za zmínku určitě stojí i změna v kmeni: *beru – bral; ženu – hnal; skáču – skákal; lížu – lízal* apod., což souvisí s přecházením sloves první třídy do třídy páté. V Mluvnici češtiny 2 je to samostatný vzor kopat – kopu/kopám.

Nepravidelná slovesa jsou zmíněna obšírně, kniha zmiňuje celkem 30 nepravidelných sloves, pro začátečníka i pokročilého studenta je tento výklad dostatečný, protože zmiňuje jak tvary v minulém příčestí, tak i tvary v první a druhé osobě prézentu a dokonce i tvary v imperativu.

Slovosled a pozice pomocného slovesa jsou prezentovány pomocí termínu „stín“, kde pomocné sloveso *jsem, jsi, jsme, jste* ve všech tvarech osob stojí na místě ve stínu (Čeština jazyk cizí, 1968, s. 379). Pro úplnost si uveďme příklady: *Včera jsme byli doma.; Tu knihu*

[6] Více příkladů je uvedeno v Tahal, s. 51 – 52.

jsem nečetl. Jestliže nemáme ve větě slovo, které tvoří stín, tvoří tento stín vyčasované sloveso: *Slyšel jste?*; *Byli jsme zde.*

Poslední zmínka se týká krácení *jsi se/jsi si* v ses/sis. V pořádku vět stojí za slovy „ve stínu“ a tvar *ses/sis* se používá ve spisovném jazyce.

3 Praktická část

3.1 Popis gramatiky minulého času v učebnicích

V této části se budeme zabývat minulým časem a jeho prezentací v učebnicích. K této analýze jsem si vybrala 11 učebnic pro začátečníky a mírně pokročilé*: New Czech Step by Step; Čeština Expres; Chcete mluvit česky? (Do you want to speak Czech?); Basic Czech I; Čeština pro každého (Czech for everyone); Základy češtiny (Elementary Czech); Zahrada českého jazyka; Učíme se česky; Česky, prosím I; Communicative Czech (Komunikativní čeština); Český den.*

3.1.1 Minulý čas, jeho umístění a posloupnost slovesných časů.

Nejprve bychom se chtěli věnovat nejrozšířenější učebnici *New Czech Step by Step*, dále jen *NCSS*. Zde výklad konjugace minulého času následuje až po výkladu času přítomného zatímco budoucí čas najdeme až za výkladem préterita. I u učebnice *Communicative Czech* nalezneme stejnou posloupnost: přítomný čas – minulý čas – budoucí čas. Rozdílnou posloupností disponuje učebnice *Chcete mluvit česky?*. Souslednost výkladu časů je v tomto případě přítomný čas – budoucí čas od slovesa *jít* – budoucí čas od dokonavých sloves – budoucí čas od slovesa být a nedokonavých sloves – minulý čas. Výkladu minulého času předchází i výklad imperfektních sloves. Systém, který se aplikuje v učebnici *Basic Czech I*, je prézens – složené futurum – minulý čas, s minulým časem se seznámíme až v poslední lekci.

Učebnice *Elementary Czech* a *Czech for Everyone* nezařazují minulý do žádné z probíraných lekcí. Gramatika je zmíněna pouze na konci knihy, kde je stručně vysvětleno tvoření minulého času.

Časová souslednost v učebnici *Čeština* Expres je: přítomný čas – minulý čas – budoucí čas sloves pohybu. Složenému budoucímu času není věnována žádná lekce, je o něm zmíněno u výkladu přítomného času: např. je vyčasováno sloveso *číst* a *pít* v přítomném čase a pod tabulkou tvar v první osobě jednotného čísla *(já) budu číst + já budu pít.* U učebnice *Česky, prosím I* je stejná posloupnost časů jako u *Češtiny Expres*.

Zahrada českého jazyka a *Učíme se česky* dodržují důslednou parcelaci slovesných časů. Zajímavostí těchto dvou učebnic je výklad minulého času v první části, u *Zahrady českého jazyka* v třetí lekci a u *Učíme se česky* ve čtvrté lekci. Učíme se česky má následující rozdělení: přítomný čas (nejprve slovesa *být, mít*) – minulý čas – imperfektivní a perfektivní

slovesa – složené futurum. U *Zahrady českého jazyka* je parcelace ještě důslednější: přítomný čas – minulý čas od imperfektivního slovesa – budoucí čas – minulý čas od perfektivního slovesa.

O poslední učebnici se zmíním jen v krátkosti, jelikož učebnice *Český den* je určena pro azylanty a poskytuje pouze jednoduché vysvětlení základních mluvnických jevů. Souslednost je zde řešena nejčastějším způsobem tedy přítomný čas – minulý čas – budoucí čas.

3.1.2 Parcelace gramatiky konjugace

V *New Czech Step by Step*, *Češtině Expres*, *Učíme se česky* a *Česky, prosím I* se v jedné lekci časují všechny zájmenné osoby. Aplikování parcelace konjugace je dodržováno, a to v následujícím pořadí: l-ová příčestí s použitím on/ona/oni, následně se přidává pomocné sloveso *být* a procvičování druhé pozice.

V učebnici *Chcete mluvit česky* se nejdříve probírá minulý čas od slovesa *být* a *dělat* od všech jednotných i množných osob zájmena, dále následuje vysvětlení tvorby záporu v minulém čase. Postup parcelovaného výkladu se v této učebnici moc neuplatňuje. Všechny aspekty konjugace minulého času jsou probírány najednou. Totéž platí i u učebnice *Zahrada českého jazyka.*

K prezentaci minulého času v knize *Communicative Czech* je použita metoda induktivní. Na začátku lekce je cvičný text s probíranými jevy z préterita. Následné úkoly za textem procvičují studentovo porozumění a až po šesti úkolech dochází k vysvětlení konjugace. Tato poznávací vyučovací metoda zajistí trvalejší osvojení nových poznatků. V samotné lekci věnované minulému času je vyčasováno pouze sloveso *dělat* a reflexivní sloveso *oblékat se/si* od všech zájmenných osob.

Protože v knihách *Elementary Czech* a *Czech for Everyone* není zařazen minulý čas jako hlavní téma, vysvětlení gramatiky je stručné: vysvětlení složeného tvaru a příklad konjugace.

Basic Czech I aplikuje induktivní poznávací metodu. Výklad začíná textem, který vypraví příběh v minulém čase. Poté následuje zajímavé cvičení, které je založeno na přepisování vět v minulém čase do času přítomného, např. *To nebylo lehké. – To ..... lehké.; Hanna chtěla jít pěšky. – Hanna ..... jít pěšky.; Svítilo slunce. - ..... slunce.* apod. Využívá se zde již znalosti času přítomného a studenti si tak bez předchozího výkladu mohou jen na základě intuice procvičit minulý čas. Parcelace se zde dodržuje důsledně, začíná se

procvičováním a výkladem třetí osoby jednotného a množného čísla, tedy bez pomocného slovesa být, a dále výklad první a druhé osoby jednotného a množného čísla.

Učebnice *Český den* přistupuje k výkladu minulého času poněkud odlišně, viz obr. č. 2. Výklad se skládá z vět vysvětlujících tvoření pretérita, do kterých se musí doplnit chybějící slovo. Konjugace se vysvětluje od první a třetí osoby jednotného a množného čísla. Student si tak zde vytváří vlastní přehled gramatického jevu.

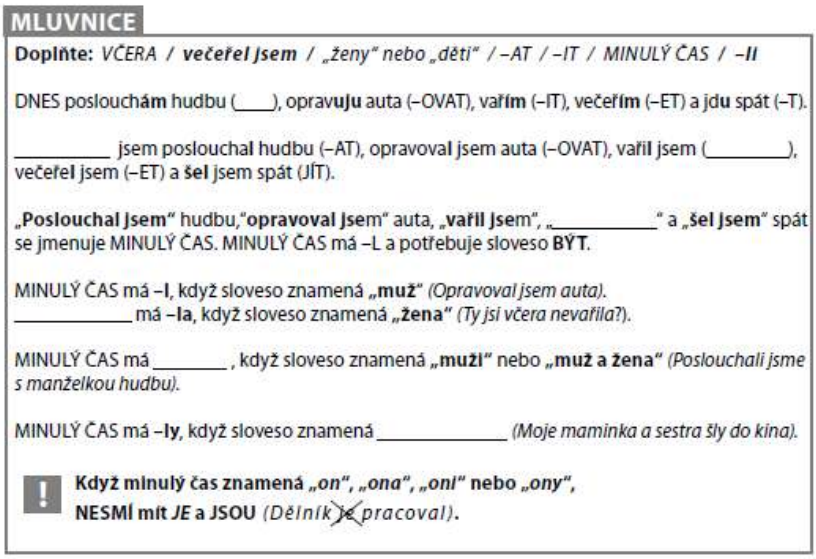

MLUVNICE

Doplňte: *VČERA / **večeřel jsem** / „ženy" nebo „děti" / –AT / –IT / MINULÝ ČAS / **–ll***

DNES poslouchám hudbu (____), opravuju auta (–OVAT), vařím (–IT), večeřím (–ET) a jdu spát (–T).

_____ jsem poslouchal hudbu (–AT), opravoval jsem auta (–OVAT), vařil jsem (_____), večeřel jsem (–ET) a šel jsem spát (JÍT).

„Poslouchal jsem" hudbu,**"opravoval jsem"** auta, **„vařil jsem"**, **„_____"** a **„šel jsem"** spát se jmenuje MINULÝ ČAS. MINULÝ ČAS má –L a potřebuje sloveso **BÝT**.

MINULÝ ČAS má **–l**, když sloveso znamená **„muž"** *(Opravoval jsem auta).*
_____ má **–la**, když sloveso znamená **„žena"** *(Ty jsi včera nevařila?).*

MINULÝ ČAS má _____ , když sloveso znamená **„muži"** nebo **„muž a žena"** *(Poslouchali jsme s manželkou hudbu).*

MINULÝ ČAS má **–ly**, když sloveso znamená _____ *(Moje maminka a sestra šly do kina).*

! Když minulý čas znamená *„on", „ona", „oni"* nebo *„ony"*, NESMÍ mít *JE* a JSOU *(Dělník ~~je~~ pracoval)*.

Obr. č. 2: Výklad konjugace minulého času v učebnici Český den.[7]

3.1.3 Slovosled

Opět začneme knihou od Lídy Holé. Formou příkladů je v lekci uvedeno mnoho praktických vět v minulém čase. Druhá pozice v české větě (New Czech Step by Step, 2008, s. 229) je termín, který autorka definovala k vysvětlení struktury slovosledu. Uvádí příklad: *Bál jsem se mu to dát.*, a podává k tomu následující vysvětlení: *jsem* je na první pozici, poté následuje zvratné zájmeno *se, si*, dále dativ od osobního zájmena *mu* a na poslední pozici je zájmeno *to*, obvykle v akuzativu a genitivu. Podobně je tomu i u učebnice *Communicative Czech*. Slovosled v minulém čase je zmíněn až v příloze na konci knihy. Pořádek slov se vysvětluje pomocí vět: *Učil jsem se česky.*; *Včera večer jsem se učil česky*. Teoreticky je slovosled vysvětlen tak, že vyčasované sloveso být je vždy na druhém místě, po prvním přízvučném slovu ve větě. V lekci se sice slovosled procvičuje následovně: od první osoby jednotného čísla slovesa pít utvořte slovesa v minulém čase tímto způsobem: *pil jsem, včera*

[7] Obrázek použit z knihy Český den. Dostupné z: http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_11.pdf.

jsem pil… Podobný výklad s termínem „druhá pozice“ je v učebnicích *Elementary Czech, Čeština Expres, Česky, prosím I* a *Učíme se česky*.

V učebnici *Chcete mluvit česky* se hlavní důraz klade na pozici pomocného slovesa být ve větě. Výklad je následující: pomocné sloveso „*jsem, jsi* atd.“ je kladeno na druhou pozici ve větě, dále následuje pozice zájmena od zvratného slovesa „*se, si*“ a následně pozice zájmena ukazovacího a osobního. Tento jev je v knize vysvětlen jednoduše a k lepšímu pochopení je uvedeno několik příkladů: „*Přečetl jsem si to včera.“, „Zapomněl jsem mu to dát.“, „Telefonoval jste mi včera.“* atd. Zajímavým cvičením k upevnění si znalosti slovosledu je postupné rozvíjení základní věty *Šel jsem* se slovy *do kina, včera, večer, v centru*. Např.: *Šel jsem do kina. Včera jsem šel do kina. Včera večer jsem šel do kina* atd.

V učebnici *Basic Czech I* se pro slovosled nepoužívá speciální termín, jak tomu bývá u ostatních učebnic, např. druhá pozice. Na příkladech *Já/Ráno jsem jela.; Jel/a jsem ráno/dnes brzo ráno* se student seznámí s postavením pomocného slovesa být ve větě.

V učebnici *Zahrada českého jazyka* je výklad následující: ve větě stojí na prvním místě slovo s větným přízvukem, následuje enklitika, dále si/se, poté krátké zájmeno a naposledy ostatní větné členy. Pro úplnost uvádíme příklady: *Byli jsme na výletě.; Přáli jsme si to.; Moc jsem si to přáli.,* apod.

Učebnice *Czech for everyone* a *Český den* se výkladu slovosledu nevěnují.

3.1.4 Morfém –s a reflexivní slovesa

V některých učebnicích je morfém *–s* vysvětlen, v jiných je zcela opomíjen. Reflexním slovesům je věnováno v učebnicích dostatek prostoru.

Pohyblivý morfém *–s* není studentovi v učebnici *NCSS* dostatečně vysvětlen. Dozvíme se pouze o faktu, že v hovorové češtině u druhé osoby jednotného čísla probíhá změna dělal *jsi = dělals, dělala jsi = dělalas*. Stejný problém nastává u výkladu reflexivních sloves. Student se pouze dozví, že *jmenoval jsi se* se zkracuje na *jmenoval ses, díval jsi se* na *díval ses* (NCSS, 2008, s. 64). Žádný podrobnější výklad autorka v knize neposkytuje a ani tento jev není následně procvičen. V textech a cvičeních je uvedena nezkrácená podoba. Stejný postup má i kniha *Communicative Czech*. Učebnice nezmiňuje tvoření, užití ani problematiku morfému *– s*. O krácení reflexivních sloves v *ses*; *sis* je zmíněn pouze fakt, že se v druhé osobě jednotného čísla kombinuje *se/si + jsi v ses/sis*. Tato učebnice na rozdíl od *NCSS* zkracování procvičuje ve cvičeních. Za plus se dá považovat zmínka o krácení pomocného slovesa být u krátkých odpovědí: *Psala jsi dopis? Psala.*

Další knihy, které zmiňují krácení reflexivních sloves v *ses, sis* a opomíjí morfém *–s* jsou: *Chcete mluvit česky?*, *Czech for Everyone* a *Učíme se česky*. Také *Zahrada českého jazyka* postupuje stejně, avšak na rozdíl od již výše zmíněných učebnic, při konjugaci reflexivních sloves rovnou uvádí zkrácený tvar *ses, sis,* a to bez bližšího vysvětlení.

Existují i učebnice, např. *Elementary Czech, Česky, prosim I* a *Český den*, které nevysvětlují ani morfém *–s,* ani reflexní slovesa. Stejné je to i v *Basic Czech I,* kde v kapitole o minulém čase není zmíněn pohyblivý morfém *–s,* ani zkracování *ses, sis* u reflexních sloves.

Nejsrozumitelnější a nejrozsáhlejší výklad poskytuje Lída Holá a Pavla Bořilová v učebnici *Čeština Expres*. V průběhu lekce narazíme na tvary *byls, bylas* a poté v příloze je doplňující vysvětlení. Volný morfém *–s* je vysvětlen jako „kratší forma v minulém čase používaná v každodenní komunikaci“ viz příloha (Holá – Bořilová, 2010, s. 36). Uveďme si několik příkladů: *Byl jsi doma? > Byls doma?; Byla jsi doma? > Bylas doma?; Co jsi dělala? > Cos dělala?*. Reflexivní slovesa se krátí na *ses/sis* ve spisovné češtině: *Díval jsi se na televizi? > Díval ses na televizi?* apod.

3.1.5 Nepravidelná slovesa

Nepravidelným slovesům je ve většině učebnic věnován dostatek pozornosti. Uveďme si ve stručnosti, jak knihy přistupují k výkladu tvoření těchto sloves a jaká jsou nejfrekventovanější nepravidelná slovesa v učebnicích.

V knize *NCSS* autorka uvádí pouze nejběžnější nepravidelná slovesa. Díky tomuto postupu není student nucen se učit několik desítek nepravidelných sloves hned na začátku studia češtiny. Mezi nejběžnější slovesa autorka zařazuje: *být, mít, chtít, číst, jíst, jít, moct, pít, psát, spát a umřít.* Stejný výklad je v knize *Čeština expres*, pravděpodobně asi kvůli tomu, že je od stejné autorky: *být, pít, mít, psát, spát, číst, jíst, jít, chtít, moct, umřít*.

Chcete mluvit česky a *Zahrada českého jazyka* naopak zahrnuje i vysvětlení druhů tvoření minulých příčestí u nepravidelných sloves: pokud je infinitivní tvar slovesa zakončen na *–ít*, forma nepravidelného slovesa v minulém čase má sufix *–el* (*šel, měl, chtěl, otevřel, umřel*). Dále jsou uvedena tato nepravidelná slovesa: infinitiv *–st > – tl,dl* (*četl, jedl, snědl*); *–ct > –kl/hl* (*řekl, mohl, pomohl*); *–nout >–l/nul* (*obléknul, prohlédnul*); *–menout > mněl* (*zapomněl, vzpomněl*). Jako poslední příklad jsou uvedena slovesa *vzal*, *začal* a *přijal* jako ryze nepravidelná, bez gramatického pravidla. Oproti *NCSS* je tento výklad mnohem systematičtější pro Neslovany však může být náročné mít tolik pravidel k zapamatování najednou.

V *Communicative Czech* je zmíněno dostatek nepravidelných sloves a jejich tvarů v minulém čase. Na rozdíl od výše zmíněných učebnic (*Chcete mluvit česky* a *Zahrada českého jazyka*) není ale blíže vysvětleno jednotlivé tvoření l-ových příčestí těchto sloves a nejsou popsány ani změny v kmeni. Další knihy poskytují pouze výčet nepravidelných sloves a jejich tvar v l-ovém příčestí bez vysvětlení změn v kmeni: *Elementary Czech*, *Česky, prosím I*. Učebnice poskytující pouze seznam sloves bez tvarů v minulém čase: *Czech for everyone*, *Učíme se česky*.

V knize *Basic Czech I* jsou zmíněna tato slovesa: *vědět, muset, rozumět, vzít*.

Učebnice *Český den* nezařazuje nepravidelná slovesa do výukového plánu.

3.1.6 Nejfrekventovanější slovesa, texty a typy cvičení

NCSS: nejfrekventovanější slovesa v lekci jsou: *dělat, být, nakupovat, jíst, dívat se, narodit se, mít, chtít, jít, moct, pít, psát, spát, umřít, číst, plánovat, stát se, zapomenout, připravovat, vařit, uklízet, zvát, žít, milovat, mluvit, pracovat, objevit, emigrovat*. Aplikovaná témata k minulému času jsou: *Co dělal Petr?, Co dělala Eva?*, článek o *Karlu IV*., dále *Byl jsem doma., Včera jsem byl doma., Kdy jste byli poprvé v České republic*e? Texty jsou aktuální, orientují se např. na známé světové osobnosti formou popisu. Minulý čas se procvičuje s následujícími výrazy: *brzo/brzy, kdy, když, minulý (měsíc), nakonec, naposled, nedávno, nejdřív, pak, potom, poprvé, pozdě/později, včera*. Cvičení se orientují na tvoření tvarů sloves v minulém čase z infinitivu. Jiné cvičení je založeno na popisu obrázků, četbě textu a nalezení správných odpovědí nebo napsání vět o tom, co jste dělali včera. Podobně koncipovaná je i *Čeština Expres*, používá stejná slovesa jako *NCSS*. Velmi propracovaně jsou řešeny texty, jsou aktuální, orientují se např. na historii (článek o Emilu Zátopkovi nebo Boženě Němcové). Ostatní články kladou důraz na popis různých událostí, např.: *Co dělal Štěpán Verner, když byl malý*. Úkolem je přečíst si článek o tom, co nyní dělá Verner, když je dospělý, a na základě toho poté popsat jeho mládí pomocí přiložených obrázků. Cvičení jsou založena hlavně na komunikaci, např. *pracujte v páru a ptejte se: Znáš Prahu?*

Podobný přístup je i u učebnice *Chcete mluvit česky?*. Nejfrekventovanější použitá slovesa při výkladu minulého času: *být, dělat, koupit si, dívat se, čekat, psát, pít, myslet, studovat, stát, bát se, smát se, hrát, přát si, jít, mít, chtít, otevřít, umřít, číst, jíst, sníst, říct, moct, pomoct, vzít, začít, přijmout, obléknout, prohlédnout, zapomenou, vzpomenout*. Kniha procvičuje minulý čas v okruhu těchto témat: *Kde jsi byl tak dlouho?; Co jsem dělal včera*?. Texty jsou uměle vytvořené k procvičení daného jevu, většinou strohé a ne moc nezajímavé. Cvičení jsou založena na transformaci věty v přítomném čase do minulého času, s tím se

procvičuje druhá pozice pomocného slovesa *být*. Dalším typem cvičení je spojování různých vět nebo dokončení začatých vět v minulém čase.

Communicative Czech prezentuje v minulém čase následující slovesa: *mít, vstávat, snídat, psát, dát, učit se, být, říkat, koupit, sejít se, jít, sedět, bavit se, dělat, oblékat se/si, vysvětlovat, studovat, spát, snídat, rozumět, nakupovat, jet, večeřet, navštívit, těšit se, vzít si, vracet se, ptát se, sprchovat se, mýt se, dívat se, objednat si, líbit se, mluvit, moct, čekat, chtít, obědvat, opravovat, bydlet*. V porovnání s ostatními učebnicemi tato kniha pracuje s velkým počtem sloves v minulém čase. Ústředním tématem této knihy je *Co dělala Kristýna celý den*, tento text je navíc doplněn obrázky. Méně obvyklým tématem, které se v ostatních učebnicích často nevyskytuje, je popis stráveného večera v kině. Cvičení se v této učebnici orientují na nepravidelná slovesa, reflexní slovesa, otázky v minulém čase a modální slovesa v minulém čase.

Učebnice *Česky, prosím I* pracuje s těmito slovesy: *být, pracovat, studovat, opakovat, dělat, počítat, odpočívat, navštívit, večeřet, sedět, psát, spát, prát, jet, číst, chtít, jíst, jít, mít, moct, otevřít, pronajmout, říct, uklízet, zavřít, hledat, dívat se, poslouchat, grilovat, navštívit, zaplatit, koupit, vstávat*. Oproti jiným učebnicím se zde vyskytují i méně používaná slova jako: *grilovat, pronajmout, počítat, zaplatit, uklízet*. Text je v lekci věnované minulému času pouze jeden, je složený ze tří částí: *Co dělal Omar? Co dělala Eva? Co dělali Královi?* Text je uměle vytvořený za účelem názorné ukázky. Zde jsou cvičení, která procvičují zápor, druhou pozici a tvary sloves v minulém čase. Jedná se o tzv. doplňovací cvičení. Podobně koncipovaná je i učebnice *Učíme se česky*, kde nalezneme text s nejběžněji používanými slovesy. Tématy jsou *Co dělal Richard? Co dělala Vlasta?* (procvičování třetí osoby jednotného čísla); *Co jsme dělali minulou neděli?* (procvičování první osoby množného čísla). Ve cvičeních procvičujeme transformaci vět z přítomného do minulého času.

Zahrada českého jazyka je podobná učebnici *Česky, prosím I*, kde se pracuje s běžnými slovesy: *mít, být, čekat, končit, jít, vidět* atd. K procvičení je text s popisem neděle, jako včerejšího dne. V této učebnici nejsou žádná cvičení vztahující se k minulému času. V *Basic Czech I* jsou nejfrekventovanější slovesa: *jet, navštívit, muset, svítit, vidět, procházet se, vstávat, obědvat, pít, chtít, studovat, dělat, bydlet, myslet, rozumět, sedět, večeřet, pršet, hledat, volat, kouřit, snídat, slyšet, potřebovat, čekat, říkat*. V této učebnici najdeme pouze krátký text věnující se minulému času: *Kde byli Hanna a Juan?* Je zde několik typů cvičení. Například odpovídání na různé otázky: *Viděl/a jsi ten film? > Ano viděl/a jsem ten film. Ne, neviděl/a jsem ten film.* Nebo doplňování sloves do tabulky rozdělené podle zájmenných osob.

Nalezneme zde i doplňovací cvičení, např. doplnit správné sloveso ve správném tvaru a podle významu do věty.

Učebnice *Český den* nemá v lekci věnované minulému času žádné cvičení s texty, protože se primárně soustředí na témata. Cvičení se orientují na popis obrázků s tématy *co jsem dělal včera*. Texty v minulém čase tak například můžeme najít v kapitole *Koníčky a počasí* a mimo jiné procvičuje minulý čas dohromady s budoucím.

3.2 Analýza písemné produkce u cizinců

3.2.1 Learner Corpora – žákovské korpusy

Zkoumat jazyk nerodilých mluvčí můžeme pomocí žákovských korpusů. Korpus obecně slouží ke zkoumání mluveného a psaného jazyka. Záznamy jak mluveného, tak psaného jazyka jsou uloženy a pomocí speciálního programu lze s těmito zdroji pracovat. Škála pro využití je velká, např. frekvence slovních druhů, styl, zkoumání nářečí aj.

Rozvoj žákovského korpusu nastává na konci dvacátého století. Zachycení jazyka nerodilých mluvčích, v našem případě českého jazyka, je hlavní úlohou tohoto souboru. Český žákovský korpus se v současné době buduje, ale ještě není dokončena jeho anotace, a tudíž jsme ho nemohli využít v této práci. Pro svou analýzu jsme proto sami nasbírali texty studentů.

Data získaná od žáků mohou být trojího typu: *verbální produkce žáků, performanční data a introspekce* (Šebesta a kol., 2012, s. 18). Se získáváním dat souvisí i autentičnost. Šebesta vymezil dva typy autentických materiálů: prvním typem je *přirozené, volné, „neřízené vyjadřování“*, a druhým typem jsou *experimentálně elicitované projevy*. My k naší práci používáme podtyp elicitovaných projevů tzv. *klinicky elicitované*, tedy projevy řízené jinou osobou, např. učitelem v jazykové škole, eseje psané při zkouškách apod.

Autentičnost materiálu je diskutovaná oblast, na které se vědci nemohou shodnout. Šebesta tvrdí, že skoro žádný materiál není autentický, pokud je sbírán řízeně. Pokud se např. jedná o nahrávku nějakého rozhovoru pořízenou s nevědomím mluvčího, to se dá považovat za autentický materiál. Naopak Granger (2002, s. 4) ve své studii zastává názor, že všechny materiály jsou autenticky získaná data. [8]

[8] Srov. vyjádření S. Granger (Granger, 2002, s. 4): „*Corpus linguistic can best be defined as a linguistic methodology which is founded on the use of electronic collections of naturally occurring texts.*“

Žákovský korpus češtiny se nazývá CzeSL a má primárně pedagogickou funkci. Sběr dat začal v roce 2009 a v tomto roce by měla být zveřejněna jeho první verze. Data, která se používají v CzeSLu jsou klinicky elicitovaná (různé eseje zadané ve škole, zápisky studenta apod.). V rámci korpusů se také objevuje chybová analýza sesbírané písemné produkce.

V první verzi bude CzeSL disponovat objemem dvou miliónů slov z písemné produkce nerodilých mluvčích. Úroveň znalosti češtiny není v CzeSLu zastoupena rovnoměrně, ale tento fakt by se měl v nastávajících letech vyrovnat, protože bude CzeSL disponovat větším objemem dat, neustále se bude přídávat nová písemná produkce a nově se bude zpracovávat i mluvený projev.

Při vkládání dat do korpusu se každému projevu, ať už je písemný či mluvený, zaznamenávají i parametry a dodatečné informace týkající se mluvčího a materiálu. Jedná se o: pohlaví, věk, první jazyk. Zadávají se tam informace o studiu češtiny (místo, doba, intenzita, učebnice, úroveň podle evropského rámce aj.). Co se materiálu týká, máme k dispozici informace o typu textu, při jaké příležitosti byl materiál získán, čas, rozsah textu, aj.

Psané projevy se přepisují do systému podle předem daných pravidel a tyto texty dále texty zpracovávají. My se v naší práci zabýváme především tzv. chybovou anotací (Šebesta a kol., 2012, s. 33). Při specifické chybové anotaci si všímáme chyb ve slovosledu, koncovkách, morfologii aj. V rámci korpusové lingvistiky jsou žákovské korpusy stále ještě nevyvinutou oblastí. I z důvodu, že čeština je jazyk s bohatou flexí, jsou požadavky na systém CzeSLu obšírnější a značkování chyb je poněkud obtížnější.

3.2.2 Chybová analýza teorie

Před nástupem počítačově řízené chybové analýzy se pro zjištění chyb používal nedigitalizovaný korpus. Jeho zkoumání bylo zaměřeno jen na jednu chybu, zatímco nynější moderní korpus je založen na komplexnějším sledování chyb, tj. morfologická, lexikální a syntaktická rovina, a tento způsob sledování chyb se nazývá chybová anotace.

Výsledkem chybové analýzy v českém žákovském korpusu se docílí zjištění, jakých chyb se nerodilí mluvčí dopouštějí. Získáme tím objektivní informace týkající se chyb studentů, a tím lze přispět k lepší a systematičtější výuce.

„V rámci CzeSLu je postup anotace navržen tak, aby splňoval specifické rysy češtiny (bohatá morfologie, volný slovosled) a na skutečnost, že anotovány mají být pokud možno i výrazně chybové texty začátečníků a mluvčích s prvním jazykem typologicky vzdáleným“

(Šebesta, 2010, s. 29). Anotace v CzeSLu je systematická, nezaměřuje se jen na specifické spektrum chyb. Klasická chybová analýza se skládá z několika kroků, tak jak to bylo i v našem případě: sběr dat > identifikace chyby > popis chyby > vysvětlení > zhodnocení.[9] Pravidla pro takové značkování chyb měla by být jednoznačná a srozumitelná, aby s ní mohli další zájemci pracovat. Štindlová ve své práci definuje dva přístupy k zachycování chyb. Prvním je implicitní zachycení chyb, tato forma chybu nalezne a následně ji hned opraví. Druhý způsob je explicitní chybová analýza, kde jsou chyby označeny a třídí se podle předem dané chybové typologie. Pomocí druhého způsobu docílíme následné větší použitelnosti pro lingvistický výzkum.

Mezi nejčastější problémy při hodnocení textu, nahrávky apod. je uvědomění si anotátory, že autor textu má danou jazykovou základnu a ta často velmi ovlivňuje jeho projev v jazyce, který není mateřský. Mateřský jazyk samozřejmě hraje významnou roli a má jistý vliv u studia jiného cizího nemateřského jazyka. Zmíníme se nyní o čtyřech základních problémech, se kterými se musí anotátor vyrovnat. Prvním problémem je interpretace: věta *Neděli prší a jsme pracovali v domě* je gramaticky chybná, ale s největší pravděpodobností bychom ji rozuměli. V tomto případě pouze stačí přepsat větu na: *V neděli pršelo a pracovali jsme doma.* Dále se jedná o interferenci, kdy v obou jazycích jsou dvě stejná nebo velice podobná slova, která však v každém jazyku zvlášť mají jiný význam. Tato slova se nazývají tzv. *falešní přátelé.* K posouzení správnosti textu je zapotřebí i interferenční znalost anotátorů. Předposledním problémem je slovosled. V některých případech se těžko usuzuje, zdali je slovosled vyvozen z kontextové situace, nebo zdali je řazení slov ve větě opravdu chybou. Rozlišení obecné a spisovné češtiny je pro anotátora další problematická oblast. Je pravidlem nahrazovat obecnou češtinu za češtinu spisovnou.

Hrdlička v této souvislosti definuje několik příčin pro vznik jazykové chyby. Prvním je již výše zmíněný transfer (interference). Je to působení mateřského jazyka na nový cizí jazyk. Nevhodná aplikace lingovididaktických pouček ze strany vyučujícího však také může způsobit chyby v procesu učení (Šebesta a kol., 2012, s. 103).

[9] Chybovou analýzou, jejími aspekty a problémy se zabývá Barbora Štindlová, viz Evaluace chybové anotace v žákovském korpusu češtiny.

3.2.3 Chybová analýza na příkladech

Tuto část práce budeme věnovat analýze písemných textů. Budeme zde používat explicitní způsob chybové analýzy. Celkem máme k dispozici 22 textů od cizinců z různých zemí: Mexiko, Amerika, Ukrajina, Maďarsko, Španělsko, Holandsko, Bulharsko, Velká Británie, Belgie, Rusko a Senegal v úrovni od začátečníků až po mírně pokročilé s délkou studia češtiny kratší než rok. Nejvíce textů bylo napsáno ruskými a ukrajinskými studenty. Jejich úkolem bylo napsat text o cca 10 větách na téma *Můj minulý víkend, Co jsem dělal/a o víkendu/včera/jako dítě.* Touto cestou jsme obdrželi mnoho zajímavých písemných dokladů o tom, jak studenti tvoří minulý čas a jak s ním pracují. Nejprve bychom rádi poukázali na problémy se slovosledem, pomocným slovesem být, nadbytečným používáním zájmenných osob, nepřesnou konjugací, a spolu s tím i na nesprávné tvoření l-ového příčestí. Dalším okruhem problémů je používání zvratných sloves a tvoření vět s plnovýznamovým slovesem být.

3.2.4 Nejčastější chyby při tvoření minulého času

Nejčastějším problémem, na který jsme v písemné produkci narazili, je špatný slovosled. V každém textu se minimálně jednou objevila chyba v řazení slov ve větách. V některých případech bylo zjevné, že student tento jev vůbec neovládá, naopak v jiných textech se střídal správný a nesprávný slovosled. To může být zapříčiněno mnoha faktory: student je nepozorný, má špatný učební materiál nebo nepovažuje slovosled za relevantní.

Dalšími velmi častými problémy jsou opomenutí nebo nesprávné použití pomocného slovesa, např. *jsme vstával*, záměna zájmenných osob, např. první osoba množného čísla místo první osoby jednotného čísla. Studenty je opomíjena shoda podmětu s přísudkem ve třetí osobě množného čísla ženského rodu. Shoda se většinou na začátečnické úrovni nevyžaduje, někdy se zcela vynechává, proto pro nás tyto chyby mají spíše informativní charakter. S předcházejícími nesprávně utvořenými jevy souvisí i nevhodně utvořené l-ové příčestí. Jako další chybný jev jsme shledali nadbytečné použití zájmenných osob.

3.2.4.1 Slovosled

Chybování ve slovosledu je nejčastějším prohřeškem v analyzované písemné produkci. Mezi nejčastější pochybení patří nesprávné umístění pomocného slovesa být. Není respektována druhá pozice a studenti ho nejčastěji dávají na pozici třetí, tj. nejdříve časový údaj, poté l-ové příčestí a nakonec pomocné sloveso být, např. *Potom šla jsem na návštěvu.*

(5). Nebo se jednalo o pořadí: časový údaj, zájmeno, pomocné sloveso být, např. *V sobotu ja jsem vstaval ve 12 hodin (13).* Pouze jednou se vyskytlo pomocné sloveso na prvním místě (19). Chyby ve slovosledu v písemné produkci bychom nyní rádi demonstrovali na všech příkladech:

(1) *V neděle s Irenou dělali jsme domaci práce.*

(2) *V neděle ja jsme skajpoval.*

(3) V sobotu vstávala jsem v sedm hodin rano a jela na hlavní nadrouží.

(4) O víkendu dívála jsem na televizi.

(5) Potom šla jsem na návštěvu.

(6) V pátek jsme večer seděli v pokoji odpočinku ve koleji.

(7) V sobotu ja a Daša jsme jeli do Olimpii.

(8) Sobota večer sli jsme ke kamarádům na večeři.

(9) Odpoledne skypovala jsem s kamarádkou a s maminkou.

(10) Večer šla jsem do obchodu pro dort, protože můj kamarád měl narozeniny.

(11) Potom vařila jsem snídaně.

(12) Tam jsem dívali sena hudební kanal.

(13) V sobotu ja jsem vstaval ve 12 hodin.

(14) Potom dělala jsem domací ukol a poslouchala jsem hudbu.

(15) Pak šli jsme téměř dve hodiny do Belvederu.

(16) Večer odpočívali jsme.

(17) V nedele vstávala jsem odpoledne.

Také zvratné zájmeno reflexivního slovesa se špatně umísťovalo, v pořadí ve větě má být *si/se* umístěno za pomocným slovesem být, studenti je však kladli až za l-ové příčestí, jak jsou zvyklí z prézentu:

(18) *Večerem ja jsem setkal se s Martin.*

(19) Jsem nedíval se na televizi.

(20) Ráno bylo chladně, ale v poledne začalo se oteplovat.

(21) Večer divala jsem se na film.

(22) Večer vratili jsme se domu a šli na prouhazku.

(23) Tam jsme dívali se na hudební kanal.

Studenti si také často neuvědomují, že souvětí je složeno z více vět a že musí pomocné sloveso dát opět na druhou pozici, a to nezávisle na první větě v souvětí, viz následující

příklady. Studenti považovali první větu za první pozici (25), nebo pokračují se stejným slovosledem jako v první větě (28), většinou však dávali pomocné sloveso za l-ové příčestí (24–27), protože zřejmě nejsou informováni o tom, že spojky též patří na druhou pozici.

(24) *Neděli rano jsme spáli dlouho protože pili jsme moc francouské vina.*

(25) *Neděli prši a jsme pracovali v domě.*

(26) *Snídala jsem, potom s dvěma kluky jsme odjeli na autobusové nádraží.*

(27) *Šel jsem do knihovnu, protože neměl jsem ucebnice.*

(28) *Taky jsem běžel, jsem pral a jsem studoval Cestinu.*

3.2.4.2 Pomocné sloveso být

Pomocné sloveso být a jeho opomíjení bylo druhou nejčastější chybou, neboť například u ruských studentů se jedná o transfer z mateřského jazyka, kde pomocné sloveso v minulém čase není.

V uvedených příkladech níže jsou některé věty v první osobě jednotného čísla (viz příklad č. 29–36) a množného čísla (viz příklad č. 37–41). U příkladů (číslo 36 a 38) se jedná o část textu ruských studentů.

(29) *Před spaním četla knihu.*

(30) *Pak strávil čas na byt.*

(31) *Odpočíval a dival se na počitač na film Grufinovi ve Češtině.*

(32) *V sobotu jsem vstala v devět hodin rano, snídala.*

(33) *Večeřila.*

(34) *Jela na namnesti republiky.*

(35) *Jela na naměsti Svobody.*

(36) *Ten den se začínal moc brzo, vstávala v půl petého rano.*

(37) *Poslouchali hudbu.*

(38) *Obědvala jsem s kamarádem v „Tesco“, potom pojeli na náměstí Svobódy.*

(39) *Potom jedli v restaurací.*

(40) *A šli na prouhazku.*

(41) *A taky se prostě stýkali.*

Nakonec jsme pouze v textu od studenta senegalské národnosti nalezli tvar *sme*. Zřejmě u něho převažuje znalost mluvené češtiny:

(42) Dali sme si dobrý gulaš a pivecko.

(43) Sobota sme hrali zapas pak na večeri.

3.2.4.3. Nadbytečné používání zájmenných osob

Tato chyba nebyla častá a našli jsme ji jen v jednom textu od ruského studenta, objevuje se zde interference z ruského jazyka, kde je zájmeno obligatorní.[10]

(44) *Večerem ja jsem setkal se s Martin.*

(45) V neděle ja jsme skajpoval.

(46) V sobotu ja jsem vstaval ve 12 hodin.

(47) Mojí kamaradu a ja jsme bavili se.

3.2.3.4 Problémy týkající se reflexivních sloves a morfém -s

Reflexivní slovesa se student zpravidla musí naučit nazpaměť. Ve velkém množství textů jsme objevili časté pochybení při tvorbě vět s reflexním slovesem.

Nejčastěji se opomíjelo zvratné zájmeno *se* a záměna zvratného slovesa s nezvratným, nezvratné sloveso se považovalo za zvratné, např. *začít* versus *začít se*. Demonstrace příkladů z textů:

Případy, kdy se sloveso považovalo za zvratné, a není:

(48) Ten den se začínal moc brzo.

(49) Můj víkend začál se v pátek.

(50) Slibovali se zvratit se za půl hodiny nebo za hodiny.

Případy, kdy se sloveso nepovažovalo za zvratné, ale zvratné je:

(51) Moc jsme si povidali a smáli jsme.

(52) O víkendu dívála jsem na televizi.

(53) Potom snidala jsem a uklizila jsem.

(54) Potom sprchal jsem a sel jsem venku.

(55) Dívala jsem na zajímavé filmy o sériových vrahů, kanibalů a maniaků.

(56) Jako dítě jsem hrala moc lego.

[10] Informace o interferenci poskytla vedoucí práce Mgr. Pavlína Vališová.

Někdy se také chybovalo při zkracování reflexivního slovesa, např. v první osobě množného čísla.

(57) *Potom nadívalí ses na film.*

V této větě se objevuje tzv. interference z ruštiny. V ruském jazyce je totiž zvratné zájmeno součástí slovesa: *вернулись* [*my vernulis*].[11]

(58) *Ale kdy my tam vratilis, kabelky už není.*

3.2.3.5 Chyby v l-ovém příčestí

Často jsme se setkali s nedodržováním shody podmětu a přísudku. Studenti na této úrovni se aktivně neučí shodu u třetí osoby množného čísla, kde se v příčestí vyskytuje „y“. Pokud ano, tak jen velmi okrajově.

Uveďme si několik případů, kde z kontextu jasně vyplývá, že autorky píší o ženách a uvádí špatnou shodu podmětu s přísudkem (příklady č. 59–65).

(59) V sobotu ja a Daša jsme jeli do Olipii.

(60) Potim večer jsme pošlí s kamarady do baru.

(61) V nedělí ja a moji sousedka Anička Blond jsme uklizilí v pokoji, divalí se na filmy a taky psali domací úkol.

(62) V neděle s Irenou dělalí jsme domací práce.

(63) Uklízeli jsme, jedl, stirali jsme.

(64) Večer odpočívalí jsme.

(65) Jela na namnestí republiky a fotografovalí jsme.

V následujících příkladech je dalším pochybením dlouhý vokál v koncovce l-ového příčestí.

(66) Večer vratilí jsme se domu.

(67) Potom nadívalí ses na film.

(68) Ve víkendu jsme s kamarady bylí na procházke.

(69) Snídalí jsme s Irenou v jedné hodínu.

(70) A my shledalí kabelku.

(71) V neděli jsme se divali na fotbal v televizi a odpočivalí jsme.

[11] Informace o ruském jazyku a příklad poskytla vedoucí práce Mgr. Pavlína Vališová.

Na dalších příkladech budeme demonstrovat chybu při záměně vokálů v l-ovém příčestí. Chybovalo se ve slovesech, kde infinitiv končí na *–et*. Správné znění je například u slovesa *uklízet –> uklízel/a*, ale v analyzovaných textech se objevoval vokál *„i“ –il/ila* namísto *–el/ela*. Studenti mají sloveso zafixované v prézentu s *–í*, např. *(on) uklízí*, ale nevzpomenou si na odlišnou hlásku v infinitivu.

(72) Potom snídala jsem a uklizila jsem.

(73) Večeřila.

(74) Dnes dělnici musili prinést přece naše dveře.

(75) To je můj oblíbený dort, musila jsem jíst ho v Vídeňe.

3.2.3.6 Nepravidelná slovesa

U tvarů nepravidelných sloves se nejčastěji chybovalo v kvantitě vokálů např. *začít > začal*. Hlavním problémem není memorizace odlišných tvarů nepravidelných sloves v minulém čase, ale uvědomění si délky kmenových vokálů. U některých sloves s dlouhým vokálem v infinitivu se vokál v l-ovém příčestí krátí, např. *mýt – myl*. Studenti však zachovávají dlouhý vokál z infinitivu, z kterého tvoří l-ové příčestí, např. *mýt – mýl/a*.

(76) Neděli rano jsme spáli.

(77) Prišel nakonec pronajímatel sam a vzál tu dveře od nás.

(78) Pak jsem se mýla.

(79) Můj víkend začál se v pátek v 8 hodin ráno.

U následujících příkladů je špatný tvar slovesa *jít a jet*. Užitím slovesa jít ve tvaru *pošel/a* a *pojel/a* se jedná o typickou interferenci z ruského jazyka.[12]

(80) Potim večer jsme pošlí s kamarady do baru.

(81) Pojedli jsme a pošli prochazet se po středě města.

(82) Potom pojeli na náměstí Svobódy, kde lidé ochutnávali víno.

(83) Vypila jsem 100 gr Jagermeistera a pošla na návštěvu do kluků, jaký bydlí na kolejí dole.

(84) Pošla jsem spát.

(85) Vídeň je moc drahé město, ale pošli jsme do kavárny na kavu a dort Sacher.

[12] Informace o interferenci poskytla vedoucí práce Mgr. Pavlína Vališová.

3.2.3.7 Zápor

Zápor se v učebnicích češtiny pro cizince moc nevyskytuje, naopak v mluvnicích je podrobně vysvětlen. Je to z důvodu četnosti vyjadřování v záporu: student nebude říkat, co nedělal, ale co dělal. Negace v minulém čase se v textech vyskytovala jen málo a zajímavostí je, že když byl zápor použit, tak většinou nesprávně. Prexif *ne–* byl dáván k pomocnému slovesu (86 a 88), dále stála částice *ne* samostatně ve větě (89), (toto chyba je typickou interferencí z ruštiny, kde se záporka odděluje, zde v příkladu však mohlo jít i o členský zápor)[13], nebo se zapomnělo na několikanásobnou negaci (*nikdy nedělal*). Uveďme si výše zmíněné chyby na příkladech:

(86) Nejsem telefonoval na kamarady.

(87) Jako dítě jsem mluvila nikdy francousky ale vlámsky.

(88) Jako dítě nejsem pila pivo.

(89) Ale chtěla bych pojeť tam ještě jednou, protože jsem viděla ne všechno.

3.2.3.8 Věty s hlavním slovesem být

Nejméně vyskytujícím se pochybením bylo použití vět se slovesem být: *Bylo mi to líto.; Bylo mi zima.; Byl to skvělý výlet*. Nejčastěji studenti chybovali v koncovkách slovesa být, protože nemysleli na shodu s rodem. Uveďme si nyní příklady:

(90) Bylo to užasnej vikend.

(91) Víkend bylí krátké.

[13] Informace poskytla vedoucí práce Mgr. Pavlína Vališová.

4 Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala otázkou výuky češtiny jako cizího jazyka s konkrétním zaměřením na výklad gramatických jevů minulého času v učebnicích češtiny pro cizince. Důvodem výběru tohoto tématu je skutečnost, že minulý čas zahrnuje několik jevů: tvorbu minulého příčestí, pomocné sloveso, slovosled pomocného slovesa a zvratných zájmen. Protože se zvyšuje zájem o výuku češtiny jako cizího jazyka, je nutné popsat metodologii při výuce jednotlivých gramatických jevů. Proto jsme se zabývali komunikační metodou, jejími aspekty a následně i mezerami při aplikování této metody. Zjistili jsme, že nejčastěji se opomíjí důraz na gramatickou stránku výuky a také absentuje procvičování psaného jazyka.

V další kapitole se náš zájem obrátil na zjištění nejčastějších problémů při vyučování češtiny. Mezi zkoumané problémy patří nedodržování komunikačního přístupu, zařazování obecné češtiny do učebnic, posloupnost slovesných časů a prezentace gramatiky a jejích aspektů v učebnicích. Krátce jsme se také zmínili o typech textů, které učebnice používají. Tato zjištění nás dovedla k závěru, že neexistuje jednotný učební rámec a většina učebnice se potýká s touto absencí a hledá možné cesty různým způsobem.

Dále jsme v práci analyzovali celkem jedenáct učebnic pro cizince a pokusili jsme se vytvořit stručný přehled o výkladu minulého času, kde jsme podali podrobný popis výkladu jednotlivého gramatického a mluvnického aspektu zvlášť v každé učebnici. V této kapitole jsme zjistili, že každá učebnice přistupuje k výkladu gramatiky minulého času jiným způsobem, např. jedna parceluje konjugaci osob, jiná ne. Konkrétně jsme došli k těmto závěrům: ve všech analyzovaných učebnicích pro začátečníky jsme nalezli výklad minulého času, kromě učebnice *Elementary Czech* a *Czech for Everyone*. Výklad konjugace se realizuje v jedné lekci a většinou se parceluje výklad zájmenných osob – začíná se zájmennou osobou v třetí osobě jednotného čísla a následně se doplňují ostatní osoby (a tím i pomocné sloveso být), např. u učebnic *Basic Czech I, New Czech Step by Step, Češtině Expres, Učíme se česky,* atd. Slovosled je ve většině případů vysvětlen pomocí druhé pozice a často mu není věnováno dostatečně prostoru, např. nebývá procvičován slovosled v souvětí. Jak jsme ale z naší analýzy zjistili, slovosled dělá studentům v psané komunikaci nejčastější problémy. O problematice pohyblivého morfému (např. *Cos dělal?*) není v učebnicích dostatek informací. Je to z toho důvodu, že začátečníci se většinou tento jev neučí, neboť si potřebují nejprve osvojit nezkrácenou formu (a navíc je tato forma hovorová). Učebnice *NCSS* a *Čeština Express,* obě od Lídy Holé, jako jediné ze zkoumaných, tento jev okrajově zmiňují. Reflexivním slovesům učebnice také nevěnují velkou pozornost, přestože např. krácení

pomocného slovesa u zvratných sloves v druhé osobě singuláru na *ses/sis* je spisovné. O této problematice se zmiňují učebnice: *NCSS, Communicative Czech, Chcete mluvit česky?, Czech for Everyone, Učíme se česky, Zahrada českého jazyka a Čeština Expres*, ne však podrobně. Nepravidelná slovesa mají dostatečný výklad v učebnicích, zmiňuje se o nich každá analyzovaná učebnice, kromě učebnice *Český den*. Mezi nejfrekventovanější slovesa, vyskytující se s minulým časem, patří: *dělat, být, dívat se, mít, chtít, psát, číst, pít, jít*. Témata se většinou orientují na popis činnosti, dnů v minulosti, např.: *Co jsme dělali minulou neděli?*

Naši práci jsme završili praktickou částí, kde jsme analyzovali 22 autentických písemných textů od cizinců studujících češtinu jako cizí jazyk. Zjištěním je, že nejvíce studenti chybují při tvoření slovosledu a používání pomocného slovesa být. U slovosledu se jednalo o opomíjení druhé pozice, např.: *Potom šla jsem na návštěvu* a špatné umístění zvratného zájmena se/si, např.: *Večer divala jsem se na film*. Často také bylo opomíjeno pomocné sloveso být, např.: *Jela na naměsti Svobody.* Chyby se také často objevovaly v souvislosti s reflexivními slovesy, kde se buď sloveso nesprávně považovalo za zvratné, nebo naopak, např.: *Můj víkend začál se v pátek.* V menším počtu se objevovaly chyby v záporu, v nadbytečném používání zájmen a u nepravidelných sloves.

V této práci jsme demonstrovali chybovou analýzu, a tím jsme dospěli ke shrnutí typických chyb, které nastávají při komunikaci v minulém čase. Při komparaci s učebnicemi tak vidíme, že v oblastech, kterým se učebnice nedostatečně věnují (slovosled, reflexivní slovesa), dělají studenti největší množství chyb. Potenciál chybové analýzy tedy leží v tom, že by učebnice mohli do budoucna zdokonalit svá cvičení na základě výsledků chybové analýzy.

Nakonec bychom chtěli poznamenat, že právě budovaný žákovský korpus nabízí velkou využitelnost v oboru čeština jako cizí jazyk, protože chybovou analýzu dělá na daleko větším vzorku, používá automatické metody pro rozpoznání chyb, a tudíž výsledky takové analýzy budou i mnohem přesnější.

Použitá literatura

Odborná literatura

Čemusová, Jana – Holá, Lída – Ryndová, Jitka (eds.). *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2003-2005*. Praha: Akropolis, 2005.

Granger, S. A Bird´s-eye view of learner corpus research. In Granger, S. a kol. *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching.* Amsterdam: John Benjamins: 2002, s. 3-33.

Havránek, Bohuslav – Jedlička, Alois. *Česká mluvnice.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

Holá, Klára. *Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka*. 2008. Dostupné z: < http://www.czechstepbystep.cz/clanky/spisovna_sv_obecna.html>.

Hrdlička, Milan – Lukášová, Jitka ed. *Vybrané problémy výuky češtiny jako cizího jazyka: sborník příspěvků*. Plzeň: 14. května. 2008. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2009. ISBN 978-80-7043-765-0.

Hrdlička, Milan. *Cizí jazyk čeština*. Praha: ISV nakladatelství, 2002. ISBN 80-85866-98-6.

Hrdlička, Milan. *Kapitoly o češtině jako cizím jazyku.* Plzeň: Západočeská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7043-867-1.

Choděra, Radomír. *Výuka cizích jazyků na prahu nového století.* Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. ISBN 807-04-2157-6.

Jaklová, Alena. *Praktická mluvnice češtiny I.* České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1997. ISBN 80-7040-224-5.

Karlík, Petr – Nekula, Marek – Pleskalová, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

Karlík, Petr – Nekula, Marek – Rusínová, Zdenka a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

Komárek, Miroslav ed. *Mluvnice češtiny (2). Tvarosloví*. Praha: Academia: Československá akademie věd, 1986.

Poldauf, Ivan – Šprunk, Karel. *Čeština jazyk cizí.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968.

Richards, Jack C. – Rodgers Theodore S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Sedláček, Miloslav. Ty jsi se (učil), ty jsi si (pamatoval)?. *Naše řeč*, 77, 1994. Dostupné z: < http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7171>.

Šebesta, Karel a kol. *Čeština – cílový jazyk a korpusy.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012.

Šebesta, Karel. Korpusy češtiny a osvojování jazyka. *Studie z aplikované lingvistiky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, 2010, s. 11-31. ISBN 1804-3240.

Štindlová, Barbora. *Evaluace chybové anotace v žákovském korpusu češtiny*. Praha, 2011. Disertační práce. FF UK v Praze.

Tahal, Karel. *A grammar of Czech as a foreign language.* Factum CZ, s.r.o.: 2010. Dostupné z: <http://www.factumcz.cz/K.Tahal-Grammar.pdf>.

ÚJČ AV ČR. Zvratná a nezvratná slovesa. Dostpuné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=580&dotaz=zvratn%C3%A1%20a%20nezvratn%C3%A1%20slovesa>.

Vinopalová, Hana. *Základní mluvnice češtiny pro zahraniční studenty.* Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-762-3.

Učebnice češtiny jako cizího jazyka

Adamovičová, Ana – Ivanovová, Darina. *Basic Czech I.* Praha: Karolinum, 2006. ISBN 978-80-246-1713-8.

Antošová, Anna. *Elementary Czech*. Praha: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1500-7.

Cvejnová, Jitka. *Česky, prosím I*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1577-6.

Čechová, Elga – Remediosová, Helena. *Chcete mluvit česky?* Liberec: Harry Putz, 2005. ISBN 978-80-246-1713-8.

Froulíková, Lenka. *Zahrada českého jazyka.* Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-1003-3.

Holá, Lída – Bořilová, Pavla. *Čeština expres*. Praha: Akropolis, 2010. ISBN 978-80-87310-14-4.

Holá, Lída: *New Czech Step by Step*. Praha: Akropolis, 2006. ISBN 80-200-1003-3.

Matula, Ondřej. *Český den. Kurz českého jazyka pro azylanty navazující na Manuál pro učitele českého jazyka pro cizince bez znalosti latinky.* Praha: Člověk v tísni o.p.s., Projekt Varianty, 2007. ISBN 978-80-86961-42-2.

Pintarová, Magdalena – Režková, Ivana. *Communicative Czech. Elementary Czech*. Praha: Univerzita Karlova, 1995. ISBN 80-246-0574-0.

Rigerová, Karin. *Czech for Everyone*. Praha: K. Rigerová, 2000. ISBN 80-902853-0-9.

Roubalová, Eva. *Učíme se česky*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-7184-457-8.

Příloha

Poskytnuté texty od cizinců.

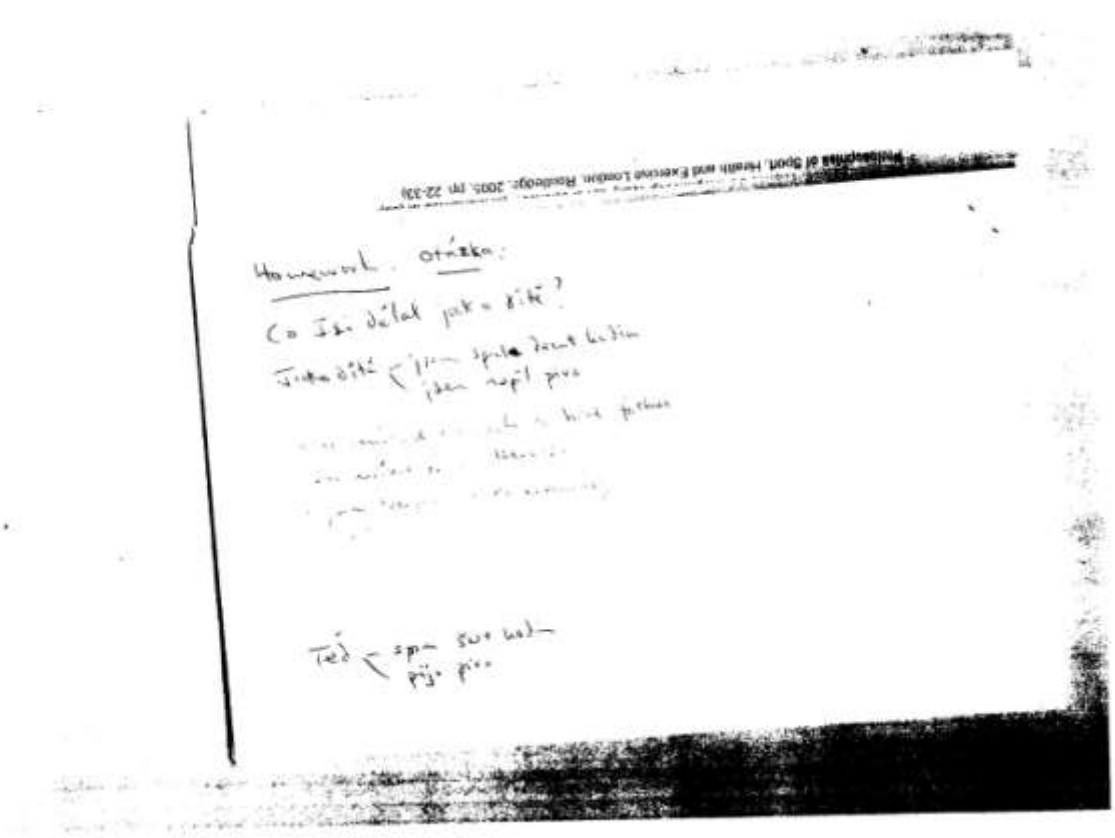

1) Anglie

2) Bulharsko

dívej: otázka – question

co jsi dělala(a) jako dítě?

Jako dítě jsem spala(a) 10 hodin
jsem nepila pivo

teď (angažovaná)

spím 6 hodin
piju pivo
studuju [redacted]

Jako dítě jsem hrála moc her, stavěla velkou hrad
krásnou dráhu a stavěli bude

Jako dítě jsem mluvila někdy francouzsky nebo vlámsky

Jako dítě jsem jedla obrysně vyšly s mlékem

Jako dítě jsem bydlila na bodě

Jako dítě nejsem pila pivo, pila jsem s mlékem se sukem

Jako dítě jsem se [illegible] na kolize
Jako dítě jsem spaněkem ve hodiny stále v vyhly
Jako dítě jsem netancovala

teď ne hraju hry, čtu velké knihy a francouzsky mluvím den
teď mluvím tisíc krát česky
teď jsem obyčejně vyšly bez mlékem
teď bydlím [illegible] v Zuckerbe
teď chutná mi červené víno, teď piju mode pivo
teď jdu v dvanáct a ten
teď spaněkám 8 hodiny
teď tancuju často v nočních
teď netancuje [illegible]

3) Belgie

Měl sem pěkný víkend
Pátek sem měl před zápasový trénink
Sobota sme hráli zápas pak na večeři
Dali sme si dobrý gulaš a pivečko
Dve hodiny pozdě sme šli do města si někam sednout
Pak na dýchátek. Bylo to nadherný.
Nedeli sem vstával v devět hodin. Pak do sprchy, si čis-
tit zuby potom snídně. Ve dvanact sem si udělal špenat
pak na café Večer s Kamaškou do Kina pak do centra
Bylo to úžasný víkend.

4) Senegal

RICHARD

1) BYL JSEM V PRAZE O MINULÝ VIKENDU.

2) PRACOVAL JSEM NA ZAHRADĚ.

3) REDUKOVAL JSEM STARÝ KEŘ NEBO KŘOVISKO.

4) PROTOŽE JE PODZIM, JSEM VŽDYCKY KRÁVET NĚCO.

5) SOBOTA VEČER SLI JSME KE KAMARÁDŮM NA VEČEŘI.

6) MĚLI JSME KRALÍK A VYBORNÉ FRANCOUSKÉ VINA.

7) PÁTEK VEČER ~~JSEM~~ JSME SE DIVALI STARÝ FILM OD HUMPHRÍHO BOGARTA.

8) NEDĚLI RANO JSME SPÁLI DLOUHO PROTOŽE PILI JSME MOC FRANCOUSKÉ VINA.

9) NEDĚLI PRŠI A JSME PRACOVALI V DOMĚ.

10) PSAL JSEM DESET VET JAKO DOMÁCI ÚKOL.

5) Spojené státy americké

V pátek večer kamarádka mé přítelkyně a její manžel přijeli na návštěvu
Bohužel, museli jsme jim (to them) dát našou (ours) postel a my jsme museli spát na zemi
V sobotu ráno jsem vstal v sedm hodin a šel jsem se psy do lesa.
Přišel jsem domů a pak jsme měli všichni (all) snídaně (breakfast) spolu (together), a potom jsme jeli do Holešovic (gen) na trh (for the market)
V poledne (at midday) jsme měli oběd a jeli jsme na Staroměstské náměstí.
Večer jela Veronika s její kamarádkou (ins) na večeři do restaurace (gen). Zůstal jsem doma a hlídal jsem psy.
V neděli jsme jeli do kostela (gen) a pak jsme přijeli domů na oběd. Pak jsme odpočívali.
V neděli odpoledne jsme šli do kina na romantickou (acc) komedii (acc)
Po (for) zbytek (the rest) dne (day acc) jsme relaxovali a mluvili o našich (our loc) životech (noun lives become loc become g o) a práci
V neděli večer jsme se spolu dívali na film – Můj oblíbený "Love Actually"

6) Spojené státy americké

11 October 2012

Brom Smeets

Co dělal jsem do víkendu?

Letěl jsem do Amsterdamu ve čtvrtek.
Hledal jsem byt v Amsterdamu v pátek, protože budu se přestěhovat v lednu.
Navštěvil jsem moji rodinu v Nizozemsko v sobotu.
V neděli, jsem přespal u rodiců.
Hrál jsem na kytaru a na trupku.
Taky jsem běžel, jsem četl a jsem studoval Čestim.
Díval jsem se na televize.
Kdyz bych byl v Praze, šel bych na koncert v Rudolfinum.
V úterý, jsem letěl do Prahy.
Šel jsem do knihovne, protože neměl jsem webnice.

7) Holandsko

Dorka

HARTMANN

HARTMANN-Rico

Jaký byl můj víkend?

Můj víkend byl moc krásný. Monika a já jsme jely do Budapešti v čtvrtek. Jely jsme vlakem. Vlak přijel do Budapešti 22.30 z nádraží jsme jely domů autobus. Doma jsme se umyly a šly jsme do postele. V pátek jsem nakupovali na trhu. Nakupovali jsme maso, sýr, mléko, zeleninu, ovocnou a podobně. Odpoledne jsme šli nakoupit na maso, a pekli jsme ovocného koláč. Večer jsme se dívali na televizi, a jedli jsme popcorn. V sobotu jsme vystoupili kostnu, grilovali jsme v zahradě. Měli jsme 10 kamarádů. V neděli jsme se vrátili do Prahy.

8) Maďarsko

Můj víkend byl supr!
V Pátek jsme obědvali v bransilské restauraci s Lukášem a jeho rodice
Potom jsme měli schůzku s Kamarady v centru Prahy.
V sobotu jsme šli do zoologické zahrady v Praze To je moooc zajímavé. Viděli jsme zvířata jako třeba tygra, slona, antilopu, medvěda (jeden polední medvěd, kterému bylo teplo), a tak dále.
Potom jsme měli moc dobrou pizzu
V neděli jsme se dívali na fotbal v televizi a jsme odpočívali.

9) Španělsko

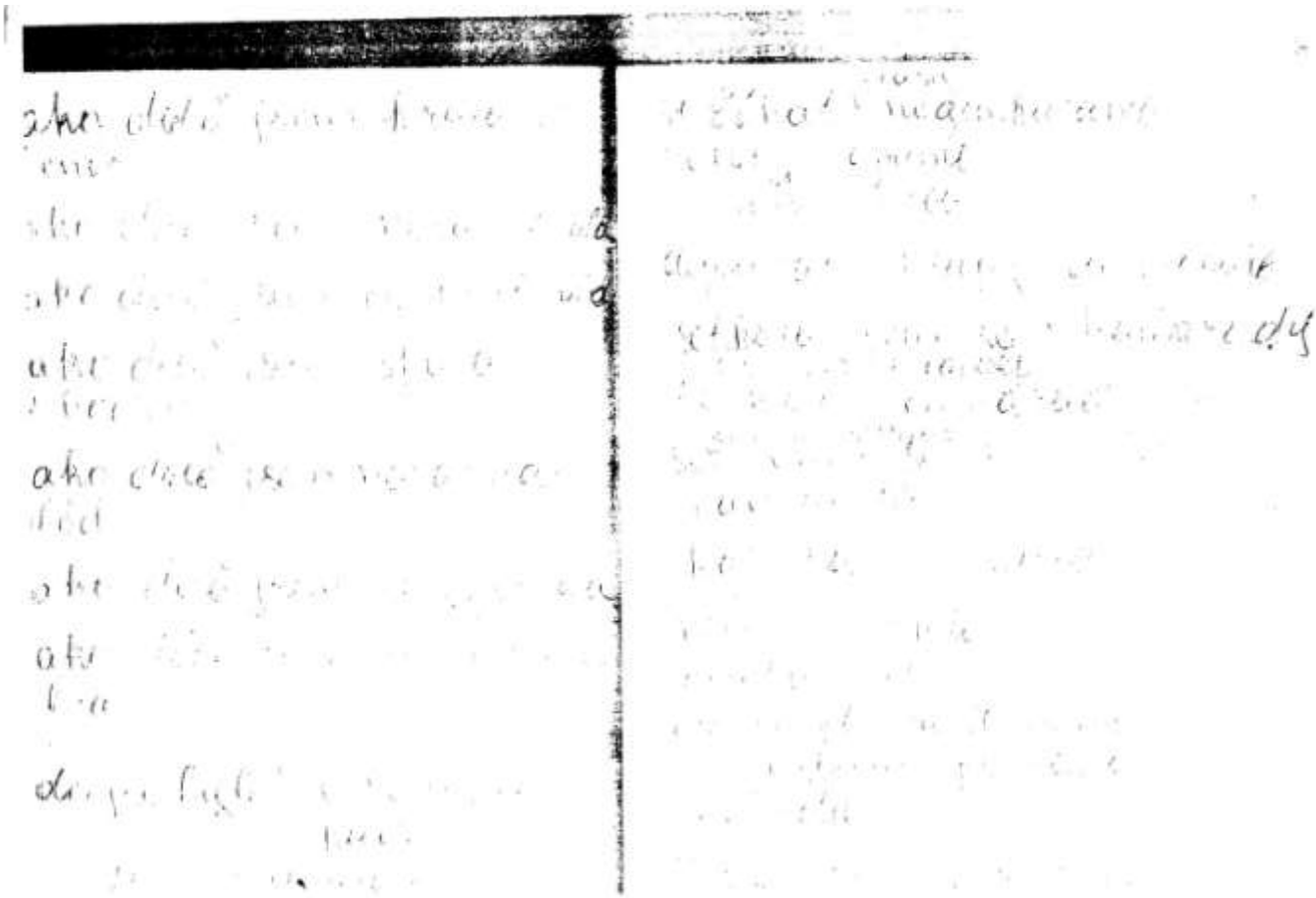

10) Ukrajina

Sobota

Ten den začínal moc brzo: vstala v půl pátého ráno. Snídala jsme, potom s dvěma kluky jsme odjeli na autobusové nádraží. Tam přijeli ještě tři kluky. Jeli jsme spolu dvě hodiny do Vídeně; dívala jsem se na film „Jana Eyrová".

Dlouho jsme se toulali po uličkách, ale pak jsme přišli do katedrále Sv. Štěpána. Je tak krásná, tak velkolepá! Dívala jsem se na ní a nemohla jsem odvést pozornost, byla jsem okouzlená. Nikdy jsem se nedívala na něco takového! Uvnitř také je moc hezká. Fotografovali jsme všechno. Koupila jsem několik pohledů.

Pojedli jsme a šli procházet se po středu města. Dívali jsme na Vídeňskou operu, Albertinu, parlament a radnici. Ráno bylo chladné, ale v poledne začalo se oteplovat. Ještě jsme byli v cukrárně „Demel", kde jsme koupili čokoládu (moc hutnou!) a kandované lístky fialek. V knihkupectví jsem koupila knihu pro maminky na narozeniny.

Vídeň je moc drahé město, ale šli jsme do továrny na

kávu a dort Sacher; to je můj oblíbený dort, musila jsem jíst ho v Vídeňe. Ještě jsme jedli rajčatovou polévku, moc se mi líbila.

Pak šli jsme téměř dve hodiny do Belvederu. Byli jsme už moc unavený. Belveder je moc české místo. Odpočívali jsme a šli jsme na nádraží. Tam jednou hodinu jsme večeřili v kavárně. Číšník s Italska mluvil se mnou italsky a učil jednou holku nadávat také italsky.

O osm hodin jsme už jeli domů.

Ne můžu říci, že mám ráda Vídeň, ale chtěla bych pojet tam ještě jednou, protože jsem viděla ne všechno.

Neděle

Dlouho jsem spala. Pak jsem četla a tři hodiny jsem podpisovala dovnáit pohledů. Obědvala jsem s kamarádem v „Tesco", potom pojeli na náměstí Svobody, kde lidé ochutnávali víno. Nakupili jsme jídla. Začto bolel mě ve hlavě; nenavidím mít migrénu, to je strašné. Dobře, že jsem neměla horečku.

Vypila jsem 100 gr. „Jägermeistera" a šla na nádraží

do Kraku, jaký bydlí na kolejí dole. Moc jsme si povídali a smáli jsme. Pak jeden kluk, s kím jsme měli prohlídku ve dne, přišel se mnou do mého pokoje. Přiznal se mě, že je homosexuál. Potřásla rameny jsem a mluvila jsem: „To nevadí". Je dobrý kamarád a milý kluk.

Pak jsem se vyšla a šla jsem spát.

11) Rusko

Můj víkend.

V sobotu ja jsem vstával ve 12 hodin. Odpočíval a díval se na počítač na film Grifinovi v češtině. Večerem ja jsem setkal se s Martin, on česh. Mojí kamarádu a ja ~~jsem~~ jsme bavili se. V neděle jsme skajpoval s svoje rodinou a dělal domácí úkol.

12) Rusko

Co jsem dělala o víkendu?

O víkendu jsem jela do Prahy se svou kamarádkou. Ráno jsme odjely a měly jsme na procházku po Praze skoro celý den. Jakmile jsme tam dorazily, šly jsme na oběd do McDonaldu. Pak jsme šly na nákup do oc Chodov a Palladia. Procházely jsme po Václavském náměstí, viděla jsem Orloj na Staroměstském náměstí. Fotografovala jsem zajímavosti. A mimochodem, projela jsem se Pražským metrem.

V Praze je více Rusů, než v Brně. Všichni lidé byli hodnými a snažili se s námi mluvit rusky, což bylo legračně. V Praze se mi líbilo.

13) Rusko

jmenuju se Nuriya.
V sobotu vstavala jsem v sedm hodin rano a jela na hlavní nadraží. Odtud jela jsem autobusem do Praugy. Jela na namnestí republiky a fotografovali jsme. Potom jedli v restauraci. Odpoledne nakupovali jsme a pili jsme horku čokoladu.
Večer vratili jsme se domu a šli na prouhazku.
Před spanim četla knihu pro Šeana Connera.
V nedele vstavala jsem odpoledne a snidala jsem. Potom delala jsem domaci ukol a poylsouhala jsem hudbu.

14) Rusko

V pátek jsme šli s kamarády krát v Mafia, park strávil čas na byt, byli všichni naši kamarady. V sobotu jsme jedli do Prahy na procházku a nakupování. V neděli jsme spali.

15) Rusko

Můj víkend

Můj víkend začal se v pátek v 8 hodin ráno. Dnes dělníci museli přinést přes naše dveře. V 8.50 Nakonec přišli dělníci a postavili nám dveře. Přes několik chvíli vrátili se a ~~pto~~ zeptali se mi mohli bych zenickat u mě ještě jedn~~ou~~ dveře s druhého patra. Slibovali se zvrátit se za půl hodiny nebo za hodiny. To bylo v 8 hodin ráno.

Čekala jsem jednu, dve, tři hodiny – A bylo to už 12 hodin ráno. Zavolala jsem už svému pronajímatele, ~~volá~~ proto, aby on zavolal dělníci. Prošla hodina, dve hodiny ... v 3 hodiny ~~den~~ den přišel nakonec pronajímatel sam a vzál tu dveře od nás.

O víkendu dívála jsem na televizi. Zajímavé filmy v češtině, v ~~angličtine~~ angličtine, ~~se~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ jsem na procházku do centrumu Brna, četla knihy. V neděli jsem nakupila ve velkoobchode potraviny a dívála jsem na zajímavé filmy o seriových vrahů, kanibalů a maniaků.

16) Rusko

Kristina

Byl to obvyklý víkend. Vstavala jsem v 10 hodin rano. Nakupovala jsem jídlo a vařila jsem snídaně. Potom snidala jsem a uklízila jsem. Odpoledne skypovala jsem s kamarádkou a s maminkou. Večer šla jsem do obchodu pro dort, protože můj kamarád měl narozeniny. Potom šla jsem na návštěvu.

V neděle vstavala jsem v 12 hodin a četla jsem knihu. Potom vařila jsem snídaně a psala jsem domací ukol. Večer divala jsem se na film a šla jsem na procházku.

17) Rusko

Ve vikendu jsme s kamarady byli na prohazke. Ve pátek jsme večer seděli v pokoji odpočinku ve koleji. Tam jsme dívali se na hudební kanal, spívali, tancovali a taky se prostě stýkali. Lehnouli jsme si v 4 hodiny rána.

V sobotu ja a Daša jsme jeli do Olimpii. Tam jsme chodili po prodejnam a nakupovali zajímavý věcí pro útulnosti. Potim večer jsme pošli s kamarady do baru. Tam jsme se stýkali a hrali v „Mafiu". Bylo moc veselo! Potim jsme šli pěšky do Hlavní nadraží, kde jsme jedli smaženy syr v houscé zatím čekali na linku. V neděli ja a moji sousedka Aníčka Blond jsme uklizili v pokoji, dívali se na filmy a taky psali domací ukol.

Tato (tento) vikend byl moc zajímavý, veselý a nasycovany. Doufám, že příští vikend bude není hůře čím tento.

18) Rusko

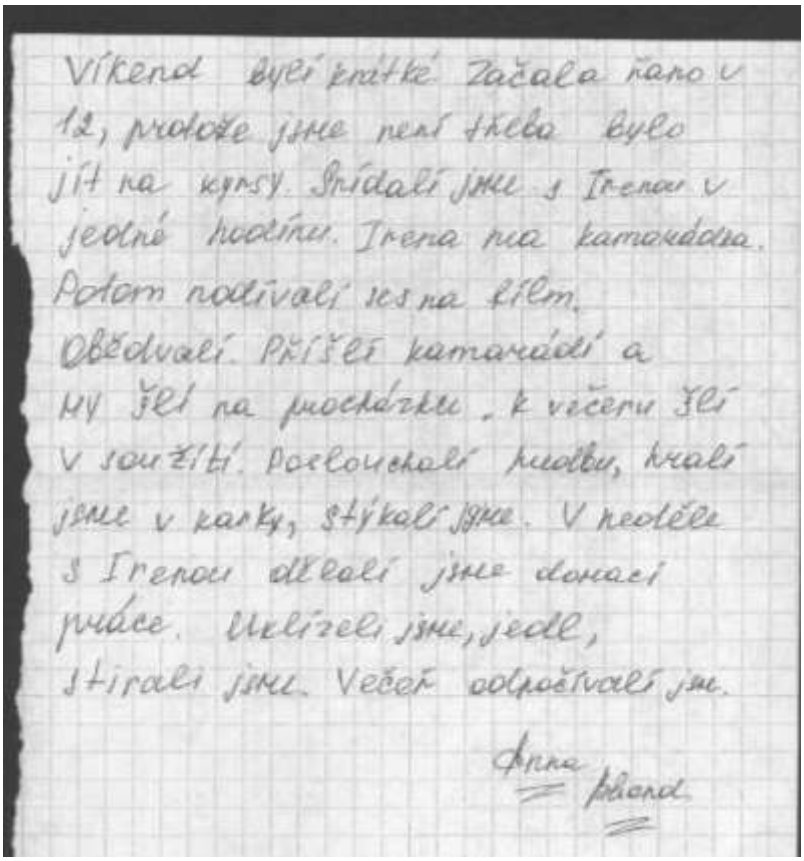

Víkend byl krátké. Začala ráno v 12, protože jsme není třeba bylo jít na kursy. Snídali jsme s Irenou v jedné hodinu. Irena má kamarádka. Potom nalívali jes na film. Obědvali. Přišli kamarádi a my šli na procházku. K večeru šli v soužití. Poslouchali hudbu, hráli jsme v karty, stýkali jsme. V neděle s Irenou dělali jsme domací práce. Uklízeli jsme, jedl, stírali jsme. Večer odpočívali jsme.

Anna
= přeod.

19) Rusko

Vetoshkina Khristina.

O vikendy.

V sobotu jsem vstala v devět hodin rano, snídala, nakupovala ~~z~~ kamaradku sportivni kalhoty a obuv. Muje kamaradka, se jmeno Vika, zapomenoula svoje kabelku ~~v~~ kabinke, ale kdy my tam vratilis, kabelky už není. Dobře, co Vika jse v mluvit dobře česky, a my ~~s~~hledali kabelku. V večer jsem se divala na film, skaipovala z rodičí a z muje kočku Maňka.

V neděli jsem vstavala v deset hodin rano, snídala. V jedenáct hodin jsem uklizila byt, výprala. Jela ~~do~~ na naměsti Svobody, nakupovala brambory, ryby a salám. V dve hodiny jsem v přišla domu, obedvala, skaipovala ~~z~~ rodičí. V pět hodin jsem delala domaci ukol, delala ukolě pro nostrifikací,

delala ~~ukolě~~ test pro Masarikov univerzite, psala tekst o vikendu. Večeřila. Jsem si lehla za pět minut půlnoc. Tak prošlo muje vikend.

20) Rusko

Tom Skovo

Co jsem udělal v víkend?

Vstával jsem v 8:30 am.
Snídal jsem vločky, jogurt a banany.
Potom sprchal jsem a šel jsem
venku.
chodil jsem po městě a udělal jsem
hodne fotky.
Taky nakupoval jsem oblečeny, boty, hry, atd.
Měl jsem pizzu k obědu a pil jsem
minerálky.
Podival na film. Nočny vandal, to
bylo vtipným. Cvičil jsem a měl
indicky jídlo na večeři, miam!
Šel jsem spat v půlnoc.

21) Mexiko

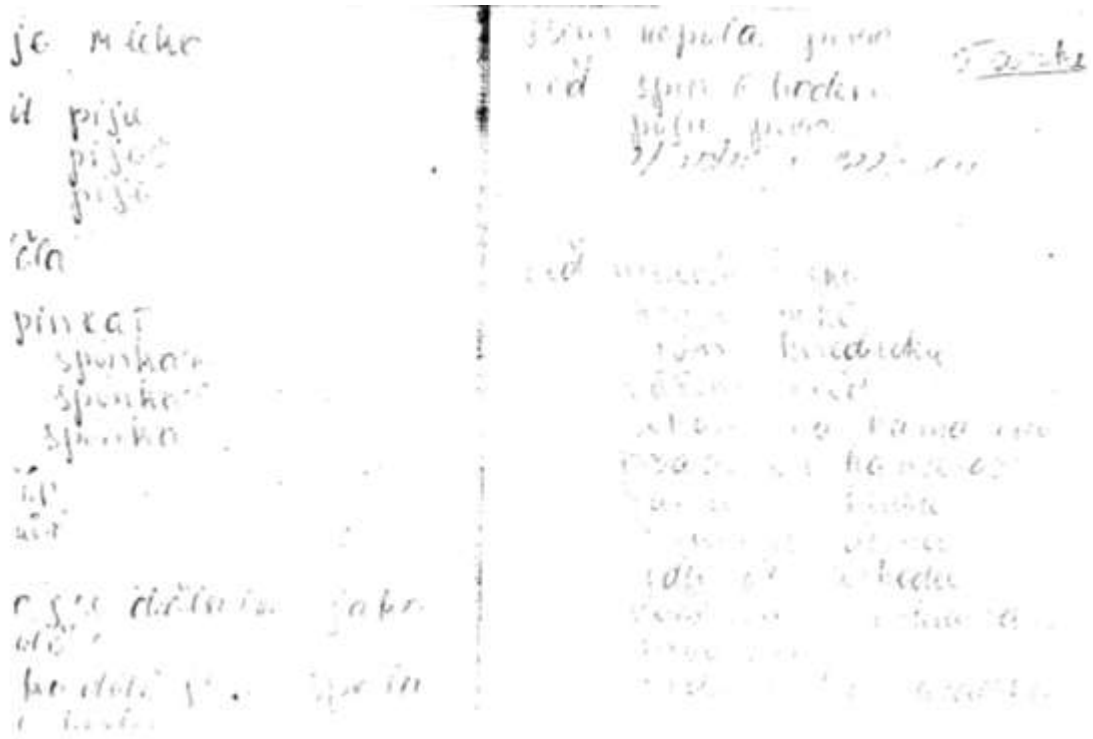

22) Ukrajina